

Magazin za ljubitelje divljih ptica u Srbiji

petlić

LOA

BROJ

2

SEPTEMBER 2009

Izdaju:

Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Vojvodine
Radnička 20a, 21000 Novi Sad
www.pticevojvodine.rs

Liga za ornitološku akciju Srbije
Dr Ivana Ribara 91, 11079 Novi Beograd
www.ptica.org

Urednik:

Marko Tucakov
e-mail: mtucakov@eunet.rs

Urednik fotografije:

Katarina Paunović
e-mail: cyberkat74@yahoo.com
www.wild-serbia.com

Članovi uredništva:

Dragan Simić, dr Voislav Vasić, Milan Ružić, Goran Sekulić

Lektura: Petar Matović

Design i priprema: UNITgraphics.com
Vladimir Bišćan, Imre Šebešćen ml.

Štampa: Stojkov, Novi Sad

Tiraž: 600

Naslovna strana:

riđogлавa patka *Aythya ferina* / foto: Atila Odri
e-mail: oattila73@freemail.hu

Izdavanje ovog broja finansijski je pomogao

Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Vojvodine je organizacija koja okuplja pojedince i institucije koji se brinu za ptice u Vojvodini i Srbiji u mreži aktivnih članova i koja uspostavlja i održava partnerske odnose sa ornitološkim organizacijama širom Evrope putem učestvovanja u zajedničkim projektima. Društvo svoj rad zasniva na proučavanju i zaštiti divljih ptica i njihovih staništa. Predsednik Društva je Jožef Gergelj, sekretar Marko Tucakov, a članovi Predsedništva: Slobodan Puzović, Oto Sekereš, Nikola Stojnić i Dragan Simić.

Liga za ornitološku akciju Srbije nezavisno je, nevladino i neprofitno udruženje građana osnovano 2003. radi zaštite prirode i ptica. LOA je misiju zaštite ptica usmerila na zaštitu vrsta, njihovih staništa i značajnih područja, rečju, delom, i uključivanjem javnosti. LOA nastoji da spreči lokalna nestajanja populacija ptica, smanji broj ugroženih vrsta, poboljša mere zaštite svih vrsta, te zaštiti ključna područja i staništa ptica u Srbiji. Predsednik LOA je Marko Raković, potpredsednik Dragan Simić, sekretar Goran Sekulić, blagajnik Sever Nagulov, a članovi Upravnog odbora: Katarina Paunović, Maće Šimanjski, Marko Šćiban, Marko Tucakov, Milivoj Vučanović, Miloš Radaković, Slobodan Kulić i Željko Stanimirović.

Sadržaj

Zaštita ptica

Vlasta Škorpiková: Prdavac Crex crex	4
Goran Topić: Popis gradskih vetruski	5
Dejan Đapić: Platforme za gnezda roda	5
Nikola Stojnić: Velike droplje u većem rezervatu	6
Atila Agošton: Što pre pomoći sivim vetruskama	6
Brano Rudić: Kućice za sove i duplašice	7

Gde žive ptice u Srbiji?

Goran Sekulić: Južna kapija Karpat	8
Maciej Szymański: Bitka kod Čente	10

Vesti i reportaže

Milan Ružić: Početak krilnog markiranja sova utina u Srbiji	11
Ištván Ham: Belorepani sa krilnim markicama	11
Florijan Horvat: Prstenovačko leto na Ludaškom jezeru 2008.	12
Marko Tucakov: Iskustva iz Mađarske u zaštiti stepskog sokola na dalekovodima	13
Dražen Kotrošan: Livanjsko polje - novo Ramsarsko područje u Bosni i Hercegovini	13
Milivoj Vučanović: Mrcinište na Vršačkim planinama	14
Skraćena sezona lova na ptice u Crnoj Gori	15
Stefan Skorić: Markiranje supova u Srbiji: od obojenih prstenova do radio-odašiljača	15
Tomas Oliver Mere: Ornitoloska konferencija u Ulcinju o Jadranskom migratornom putu	16
Sever Nagulov: Brdske oaze Beograda	17
Predrag Kostin: Ptice Poljske u Srbiji	17
Marko Tucakov: Usvojen novi Zakon o zaštiti prirode	18
Sever Nagulov: Oproštajno predavanje Macieja Szymanskog	18

Kolumnе

Voislav Vasić: Matvejev, prvi put	19
Dragan Simić: Terenska beležnica – napredni tečaj	19

Nove knjige

Marko Tucakov: Vig, L., Balog, I. & Pete, G. (2009): Jegricksa madarai – Ptice Jegričke	20
Marko Tucakov: Lazić, L. (ed.) 2008: Zaštićena prirodna dobra i ekoturizam Vojvodine	21
Marko Tucakov: Srećko Šakić: Ptice vodenih predela – ključ za determinaciju	21
Marko Tucakov: Puzović, S. (urednik): Ramsarska područja Vojvodine – Stari Begej–Carska bara	22
Voislav Vasić: Sergije D. Matvejev (2006): Moja biografija pisana u nastavcima između ratova	22

Nauka

Ranko Perić: Slane livade	23
---------------------------------	----

Meridijani

Marko Raković: Surinam	25
Ištván Ham: Godina otrovanih belorepana	28

Crna hronika

Vesna Mečanin: Klopka na drvetu uništava grabljivice	29
Marko Šćiban: Stradanje sova na putevima	29

Najave

Dragan Simić: Evropski vikend posmatranja ptica 2009	30
--	----

Zadivljujuće bogatstvo prirode Srbije

Od kada sam 1998. prvi put došao u Srbiju da posetim porodicu svoje supruge, ostao sam zadivljen prirodnim lepotama ove zemlje. Kada poredim očuvanost prirode Srbije sa mojom državom, Holandijom, uviđam brojne razlike. Zadivljujuća je, u Srbiji, raznovrsnost cveća, ptica, sisara, leptira, vilinih konjica i svih ostalih malih insekata koji me usrećuju i od kojih zanemim. Toga (više) nema u Holandiji. Tu je i nezamislivo plastično đubre razbacano svuda u prirodi. Ni toga nema u Holandiji. Vidljiv je i nedostatak zaštite lokaliteta posebne ekološke vrednosti od strane države Srbije. U mojoj zemlji postoje moćne organizacije za zaštitu prirode koje su osnovali i koje vode obični ljudi, baš kao vi i ja. U Srbiji je sve ovo tek u začetku.

Holandsko društvo za zaštitu ptica ima 150.000 članova. Pored toga, podržano je od strane brojnih privatnih kompanija i neprofitnih organizacija. Zapošjava 55 ljudi i veliki broj volontera koji rade male projekte na terenu. Misija društva je da očuva prirodu i omogući da svet ostane lepo mesto za život. Takva misija je prilično opravdana u državi kao što je Holandija, gde je industrijski razvoj imao pogubne posledice na biološku raznovrsnost.

Bilo je veoma inspirativno upoznati nekoliko mlađih ljudi preko interneta koji su ponudili da me povedu i pokažu lepa mesta u Vojvodini. Videli smo mnoge retke ptice visoko na nebnu, a neke toliko blizu da sam gotovo mogao da ih dodirnem. Posetili smo Deliblatsku peščaru sa njenim suvim terenima i raznovrsnom florom i faunom, Vršačka brda gde smo videli dugorepu sovu, šetali smo se kroz šume Fruške gore i posmatrali detliće i muharice, pričali i zabavljali se. Saznao sam da ovi ljudi vole svoju zemlju, žele da izgrade svoje živote u njoj i da se postaraju da njihova deca budu u mogućnosti da uživaju u njenoj lepoti.

I ovo izdanje Detlića je odraz bogatstva prirode Srbije. Uživajte u njemu!

Peter Zomer

Prioriteti

Ornitološka scena u Srbiji je veoma raznolika. Njeni akteri su akademci – profesionalni biolozi i ornitolozi koji rade na fakultetima i institucijama, a ptice proučavaju u okviru svojih naučnih projekata, zatim ornitolozi u institucijama koje se bave zaštitom prirode (i ornitofaune), a kojima je ornitologija samo „nauka-pomoćnica“, a ne manje bitni smo i mi, članovi udruženja, dobrovoljno povezani u društva koja projektnim radom, a na

osnovu izabranih prioriteta (i trenutne volje sponzora), manje ili više konkretnijim akcijama štitimo naše ptice, ugrožene i manje ugrožene. U našim redovima su i brojni prirodnjački orijentisani lovci, pecaroši, poljoprivrednici, poneki sokolar, travar, šumar, dosta profesora i nastavnika kojima su naše ptice i njihova priroda redovno radno mesto. Ne smemo da izostavimo ni studente i učenike, niti sve one koji se tek upoznaju sa svetom ptica, ali ni brojne forumaše i slične pristaše koji nas bodre u virtualnom svetu. Prilično raznoliko društvo, sa različitim razumevanjem odnosa u prirodi (i društvu), i šarolike strukture, ali sa retko viđenim istim ciljem: svaka ptica je bitna, znamo zašto i spremni smo makar malo da se angažujemo da se one zaštite. Treba, zato, imati snage i ući u ptičarske redove, zainteresovati se za svakoga i raditi na većoj povezanosti unutar ptičarske scene. Mnogo toga u njoj nije uređeno, previše nedostaje, ali (a to redom govore svi koji nas posete iz inostranstva – dakle spolja je vidljivo), ornitologija i zaštita ptica u Srbiji napreduje, dinamična je i ima veliki potencijal, verovatno najveći u regionu. Moramo, zbog toga, pred sebe postaviti prioritete i na isti način pristupiti planiranju kako bi se taj potencijal i ostvario. Čini se da za to do sada nije bilo previše volje, niti su naši članovi, kojima je „terenisanje“ daleko draže, voljni da previše vremena provode za kancelarijskim stolovima i u beskonačnim razgovorima. Svi smo, međutim, radi da što pre vidimo rezultat zajedničkog rada i da se njime ponosimo.

U poslednje vreme od prijatelja ornitologa dobio sam, neplanirano i na moje veliko zadovoljstvo, više nacionalnih atlasa ptica gnezdarica izdatih u poslednje vreme: poljski (izdat 2007), bugarski (2007), češki (2006), slovački (2002), kao i nekoliko regionalnih atlasa gnezdarica. Sve ove publikacije razlikuju se u vremenu koje je utrošeno u mapiranje gnezdarica, metodologiji, broju saradnika koji su učestvovali u kartiranju, dimenzijama kvadrata na mapama koje su korišćene za mapiranje i samom postupku objavljanja. Za sve ove države je, ipak, zajedničko da imaju objavljeno znanje o rasprostranjenju gnezdarica na jednom mestu (za neke ovo je već drugi ili treći ornitološki atlas), što je cilj kome vredi težiti. To pokazuje činjenica da se skoro svako od naših članova bavi ili se bavio „faunistikom“ – utvrđivanjem rasprostranjenja i brojnosti lokalnih gnezdarica ili je učestvovao u već završenim popisima pojedinih vrsta ili grupa vrsta na nacionalnom ili regionalnom nivou. Te napore vredi razmotriti, vrednovati, sagledati naše (ne male) trenutne ornitološke potencijale i odlučiti se za zajednički početak nacionalnog mapiranja ptica gnezdarica. Nemojmo biti obeshrabreni – vrednost ovakvog projekta je daleko veća od svake poteškoće koja se na putu njegovog ostvarivanja može isprečiti. Konačno, nakon više decenija faunističkog rada, sada imamo procene brojnosti svih gnezdarica, ažuriraju se i povećavaju liste zabeleženih vrsta, pa bi logična kruna naših ornitoloških napora bila i predstavljanje znanja o rasprostranjenosti svih vrsta koje se gnezde kod nas. Time bi ekološka istraživanja ptica u Srbiji bila po prvi put logički zaokružena.

Detlić

Urednik

Ugrožene vrste

Prdavac *Crex crex*

Foto: J. Hlášek

Mužjak prdavca tokom ljubavnog zova

Kasnoprolećne i ranojesenje večeri mog detinjstva pamtim po tipičnom, dvosložnom glasanju koje je dolazilo iz livada i polja. Niko u mojoj okolini nije znao ko je autor ovog zvuka. Tek mnogo godina kasnije saznala sam da je tajanstvena ptica mužjak prdavca *Crex crex*. Sada, kada ponovo posećujem iste predele u kojima sam provela prvih 18 godina života, taj zvuk mi veoma nedostaje. Prdavci su nestali posle mnogobrojnih promena u njihovoj (i mojoj) postojbini, brdskom kraju na nadmorskoj visini od oko 400 m u severoistočnoj Češkoj, pokrivenoj šumicama, livadama, tradicionalnim pašnjacima i poljima. Sada su livade preorane, pašnjaci napušteni i zarašli u

žbunje i drveće, a polja se intenzivno koriste. Zajedno sa prdavcima potpuno su nestale i kukumavke *Athene noctua*, a populacije jarebica *Perdix perdix*, strnadica, vrabaca i vivaka *Vanellus vanellus* značajno su oslabile.

Mnogo ljudi širom Evrope verovatno ima slične uspomene kao i ja, budući da su prdavci nestali ili skoro nestali i iz mnogo drugih zemalja između 1970-ih i 1990-ih. Uzrok ovakvog razvoja situacije je očigledan. Prdavac naseljava otvorena staništa sa visokom vegetacijom koja ne bi trebala da bude pregusta da onemogućava kretanje. Posebno voli vlažne livade sa pojedinačnim uzdignutim elementima u staništu: žbunovi, područja

sa višom vegetacijom, stenom ili koja se naslanjaju na nasip, delovima napuštenih parcela ili malim tršćacima – mužjaci ih koriste za ljubavni zov, a odrasle ptice tokom mitarenja kada ne mogu da lete. No, tipično glasanje može da se čuje i iz parcela pod detelinom, lucerkom, uljanom repicom ili pod žitaricama, iako je na takvim staništima uspeh gnezđenja daleko manji. Nadmorska visina staništa nije previše bitna, pošto je poznato da se prdavci gnezde na visinama do 1400 m (Alpi), pa čak i do 3000 m (Rusija).

S svojih zimovališta u srednjoj i južnoj Africi prdavci se na gnezdilišta vraćaju početkom maja. Mužjaci se takmiče za najboje gnezdilišta, markiraju ih upečatljivim, hrupavim i mehaničkim glasanjem „erp-erp“ („rep-rep“, „crex-crex“), koje se ponavlja od sumraka do svitanja, često

Vlažne livade na kojima žive prdavci u brdskim krajevima severne Moravske

samo sa vrlo kratkim prekidima. Oni grade više gnezda i pokušavaju da privuku ženke. No, nisu baš najpredanije tate. Ubrzo nakon polaganja jaja oni napuštaju ženke i traže drugo pogodno mesto za gnezđenje, često i više desetina, pa i stotina kilometara daleko. Ženke se same brinu o 8–12 mладунака. Obično one uspeju da započnu i drugo gnezđenje, naravno, sa drugim partnerom.

Zahvaljujući veoma skrivenom načinu života prdavca, naše znanje o brojnosti gnezdećih ženki, izleženih i othranjenih mладунака je skromno. Gustina populacije obično se utvrđuje na osnovu broja mužjaka koji se glasaju, ali obično su najglasniji mužjaci koji su bez ženke. Gotovo svi projekti monitoringa zasnovani su na beleženju mužjaka koji se glasaju. Ženke i mладunci su nevidljivi i teško

Prdavac u Srbiji

O prdavcu u Srbiji još uvek ne znamo mnogo. Procene govore da ima oko 1000 mužjaka u celoj državi, a ono što dodatno ohrabruje je njegovo relativno široko rasprostranjenje, pogotovo u brdsko-planinskim delovima Srbije. Za zaštitu prdavca kod nas problem nije samo intenzivno korišćenje zemljišta, već sa druge strane i napuštanje i zarastanje livada i pašnjaka u brdsko-planinskim predelima koje se javlja kao posledica zamiranja ekstenzivnog stočarstva. Najverovatnije je da se upravo zbog toga najbrojnije populacije ove vrste nalaze u jugozapadnom delu Srbije gde tradicionalno stočarstvo odoleva savremenim oblicima poljoprivrede i gde livade košanice, kao ključno stanište ove vrste, još uvek zauzimaju značajne površine. Možda situacija sa prdavcem u Srbiji još uvek nije tako alarmantna, ali je krajnje vreme da se počne razmišljati o konkretnim aktivnostima na njegovoj zaštiti.

Goran Sekulić
sekulic@zzps.rs

Primer neodgovarajućeg upravljanja: ova vlažna livada koju redovno zauzimaju prdavci pokošena je početkom jula i ostavljena je samo mala tačka visoke vegetacije

Foto: I. Škorpíková

nje. Ako se ništa ne čuje, veoma je koristo izazvati ptice odašiljanjem snimljenog glasanja prdavca. Mužjaci reaguju bez oklevanja. Ovu njihovu osobinu često koriste fotografi i prstenovači. Ima puno priča kako mužjak privučen emitovanjem glasanja skače na opremu za odašiljanje u potrazi za rivalom. Veštiji prstenovači mogu da uhvate nervoznog mužjaka.

Mnogo projekata vraćanja populacija prdavca sprovedeno je u Evropi. Iz Velike Britanije poznata je uspešna reintrodukcija pticama odvrgajenim u zarobljeništvu. No, uvek je neophodno pogodno stanište. U Češkoj postoji mera unutar šema za usklađivanje poljoprivrede i zaštite sredine koja je osmišljena baš za dobrobit ove vrste. Odabrana

područja pod livadama (obično brdske vlažne livade) mogu da se kose tek od 15. avgusta, a pašnjaci moraju da budu tradicionalno ekstenzivno korišćeni, kako bi trava bila viša od 20 cm. Ovakva brig-a donosi i rezultate – od ranih 1990-ih populacija prdavca je u Češkoj porasla na oko 1700 parova u 2003. procena za kasne 1980-e bila je 200–400 parova). Ova vrsta se ponovo vratila i u nizijske krajeve. Drago mi je što ponovo mogu da je čujem, posle 30 godina.

Vlasta Škorpíková

(vlasta_skorpikova@volny.cz)

Popis gradskih vetruski

Vetruske *Falco tinnunculus* vrlo uspešno su nastanile urbane sredine širom Europe koristeći ljudske građevine za gnezdenje i odmor. Redovne su gnezdrice većih gradova Srbije, kakav je i Novi Sad. Tokom aprila, maja i juna 2009. članovi NIDSB „Josif Pančić“ sproveli su detaljan popis teritorija i gnezda vetruski na teritoriji Novog Sada. Rad se sastojao od svakodnevnih terenskih obilazaka, kao i anketiranja meštana. Zabeleženo je 50–55 teritorija u užoj zoni grada, a najveće gustine zabeležene su na Novom Naselju i Limanima, gde se ujedno nalazi najveći broj višespratnica. O rezultatima akcije naši članovi javnost su obaveštavali kroz novinske članke, TV i radio emisije.

Goran Topić

(goran.topic84@yahoo.com)

Vetruska *Falco tinnunculus*

Foto: Tatjana Paunović

Platforme za gnezda roda

Tokom marta 2009. u okolini Sombora postavljene su ukupno tri platforme za gnezdenje belih roda – u Obziru, Bičiću i Ridici. Još dve platforme su izrađene i biće postavljene u Stanišiću tokom zamene starih bandera u toku ove jeseni. Platforme su izrađene o trošku Društva za zaštitu i proučavanje ptica Vojvodine i Mesne zajednice Stanišić, a Elektrodistri-bucija „Sombor“ besplatno ih je postavila na stubove na kojima su ranije bila

gnezda roda. Sve su uspešno naseljene. Ovaj vid aktivne zaštite ptica koristan je za rode jer ne stradaju od strujnog udara, a gnezda ne mogu da izgore od požara usled kratkog spoja. Istovremeno, lokalna elektrodistribucija rešava problem ispada električnog sistema koji mogu da izazovu gnezda oslonjena direktno na žice.

Dejan Đapić

(cbraaa@sbb.rs)

Akcija postavljanja platforme

Velike droplje u većem rezervatu

Na polju zakonske zaštite ptica i njihovih staništa 9. juna 2009. učinjen je važan pomak. Tog dana je u Službenom glasniku Republike Srbije br. 44 objavljeno Obaveštenje o pokretanju postupka proširenja Specijalnog rezervata prirode „Pašnjaci velike droplje“. Time je sa nekadašnjih 979 ha zaštićeno područje povećano na 6.775 ha. U pitanju su tri odvojene celine u severnom Banatu: Jaroš, oko nekadaš-

njeg rezervata kod Mokrina, Siget kod Bannatskog Aranđelova i Kočovat kod Vrbice. Ovaj mozaik ravničarskih staništa naseljava jedina preostala populacija velike droplje *Otis tarda* u Srbiji. Pored toga, ovo je veoma važno gnezdilište ritske sove *Asio flammeus*, čurlikovca *Burchinus oedicnemus*, modrovrate *Coracias garrulus* i sive vetruske *Falco vespertinus*. Pomenutim aktom se do donošenja uredbe o zaštiti ovo područ-

je čuva od daljeg ugrožavanja, pre svega intenzivne poljoprivredne proizvodnje i izgradnje objekata i infrastrukture. Pored brojnih aktuelnih mera aktivne zaštite, ovo je značajan korak na teškom i neizvesnom putu očuvanja rubne populacije velike droplje i njenog izuzetnog okruženja.

Nikola Stojnić
(stojnic@zzps.rs)

Samo aktivna zaštita pomaže pticama grabljivicama

Što pre pomoći sivim vetruskama

Mužjak sive vetruske

Foto: Katarina Paunović

Lična karta

Siva vetruska *Falco vespertinus* je jedna od najmanjih ptica grabljivica koja se gnezdi u našem podneblju. Manja je od češće i srodne obične vetruske *F. tinnunculus*, dugačka 29–31 cm, sa rasponom krila od 56–78 cm. Siva vetruska je rasprostranjena u Aziji do Bajkalskog jezera i do severne Kine, a u Evropi istočno od Dunava. Zapadnije je neređovna gnezdarica. Značajne populacije u Evropi nalaze se u Rusiji, Ukrajini, Mađarskoj, Rumuniji, Bugarskoj i Srbiji. Brojnost populacije u Evropi se procenjuje na 18000–44000 parova, dok u Srbiji se početkom 1990-ih gnezdilo 330 pari, a tokom poslednjih godina imamo najviše 150.

Pored beloglavog supa *Gyps fulvus*, siva vetruska *Falco vespertinus* jedina je ptica grabljivica u Srbiji koja se gnezdi kolonijalno. Preferira zajedničko gnezđenje jer je mala i nedovoljno jaka da bi se odbranila od većih grabljivica ili od vrana, koje su poznati predatori jaja i mladunaca. Parovi zajedno brane celu koloniju i tako uspevaju da se suprotstave i većim grabljivicama. Parovi u kolonijama prosečno othrane više mlađih nego parovi koje se usamljenički gnezde. Zbog toga, najpovoljnije uslove pružaju kolonije gačaca *Corvus frugilegus*. Izgleda da brojnost gačaca u Srbiji opada više decenija unazad. Razlozi su ubijanje oružjem, trovanje, rušenje gnezda i seča stabala. Veličina kolonija se smanjuje, negde nestaju, a gačac se „ugnezdio“ u naselja, pa i u gradove, gde je bezbednije. Kolonije u naseljima ne odgovaraju sivim vetruskama za gnezđenje zbog blizine čoveka a i zbog udaljenijih pašnjaka, livada i poljoprivrednih površina na kojima se hrane. Glavna hrana su im leteći insekti i glodari, ali i gušteri i žabe, dok sitne ptice čine jako mali postotak njihovog plena.

Od problema koji muče sive vetruske najveći je nedostatak mesta za gnezđenje. Pravo rešenje bi bilo (čemu moramo brzo i da pristupimo) očuvanje drvoreda i šumaraka u blizini pašnjaka, sađenje novih šumaraka od auhtohotonih vrsta drveća i trajna zaštita kolonija gačaca. Pošto se to ne može brzo rešiti, rešenje je da se sivim vetruskama ponudi alternativno mesto za gnezđenje

Postavljanje kućice

– kućice od drveta sa krovom koji štiti od kiša, velikog neprijatelja mладунaca u gnezdu. Populacija sivih vetruski u Srbiji se tako brzo smanjuje da jedino ovo rešenje obećava da to smanjenje može da zaustavi.

Udruženje ljubitelja prirode „Riparia“ osmislio je projekat aktivne zaštite sive vetruske koji je finansirao Pokrajinski Sekretarijat za sport i omladinu a podržao Zavod za zaštitu prirode Srbije. U okviru njega izrađene su kućice za gnezđenje po uzoru iz Mađarske, gde su već godinama u upotrebi, ptice ih prihvataju i uspešno se gnezde u njima. Materijal za kućice je čamova daska. Majstori za izradu kućica bili su osnovci iz Novog Kneževca, vođeni svojim nastavnicima i koordinatorom iz Udruženja. U februaru 2009. napravljeno je 100 veštačkih gnezda. Tokom marta ona su postavljena uz pomoć oko 80 osnovaca i srednjoškolaca iz Novog Kneževca, Čoke i Kanjiže. Izabrano je sedam lokaliteta za postavljanje – mesta gde su se sive vetruske doskora gnezdale, gde ima pašnjaka u blizini a uznemiranje ptica je minimalno. Kućice su prvo otkrile obične vetruske *F. tinnunculus* i utine *Asio otus*. Sive vetruske, pošto su

selice i kasnije se vraćaju u gnezdišni areal, kasnije su i našle sanduke, ali sredinom jula smo i u njima registrovali prva uspešna gnezđenja.

Atila Agošton
(atos@tisanet.net)

Foto: Atila Agošton

Kućice su izradivali osnovci

Zaštita ptica u požeškom kraju Kućice za sove i dupljašice

Da ptice i decu vezuje tradicionalno prijateljstvo, primer su i učenici Osnovne škole „Emilija Ostojić“ iz Požege. Na časovima tehničkog obrazovanja, posle časova i za vikend pravili su kućice za ptice. Pored kutija za kukuviju *Tyto alba*, kukumavku *Athene noctua* i šumsku sovu *Strix aluco* napravili su i nekoliko kućica za pevačice koje koriste duplje za svijanje gnezda. Neke od njih su već naseljene, a svoj novi dom našli su vrapci i velike senice *Parus major*. da li će i sove naseliti kućice, videćemo već sledećeg proleća.

Pored pomenutih aktivnosti, učenici iz moje škole učestvovali su u projektu zaštite malih usara „Otvori oči“, tako što su redovno pratili brojno stanje utina *Asio otus* u centru Požege, gde se nalazi njihovo glavno zimovalište. Da se sve aktivnosti na zaštiti ptica ne odvijaju samo u školi, pokazuje i primer nekoliko seoskih domaćinstava u okolini Požege, gde su postavljene

Foto: Brano Rudić

Zajednička izrada kućica

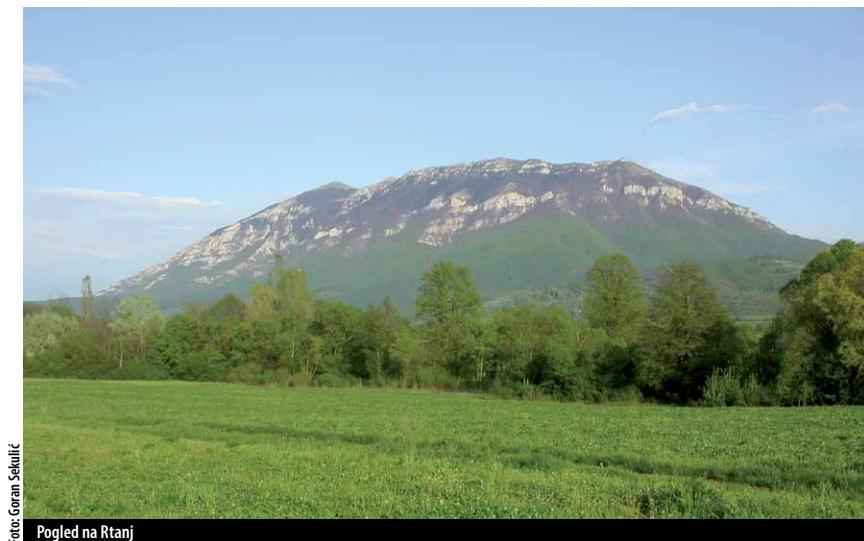
kutije za sove i gde bi trebalo organizovati predavanja o zaštiti ptica sa posebnim naglaskom na sove, kao ptice koje su korisne za poljoprivredu. Očigledno je da se polako budi svest o velikom značaju ptica u prirodi

i u čovekovom okruženju, ali je neophodna edukacija dece i lokalnog stanovništva da bi se postigli što bolji učinci.

Brano Rudić
(brano@eunet.rs)

Rtanj

Južna kapija Karpata

Kada govorimo o Karpatima, obično mislimo da se radi o nekim udaljenim, egzotičnim planinskim područjima, a pri tome zaboravljamo da se deo ovog planinskog lanca koji zauzima veliki deo istočne Evrope nalazi i u našoj zemlji. Celo područje između dolina Velike Morave i Timoka i između Dunava i Sokobanske kotline pripada karpatskom luku. Doduše, ovo područje je niže i pitomije od centralnog dela Karpata, ali je i dalje veoma interesantno po očuvanim i prostranim bukovim šumama i zanimljivom reljefu sa brojnim klisurama, pećinama, prerastima, liticama. Ovim prostorom preovlađuje planina Rтанj, kako zbog svoje visine tako i zbog osbenog kupa-stog, monolitnog izgleda. Njen najviši vrh Šiljak (1570 m) ujedno predstavlja i najvišu tačku u ovom delu Srbije, a jedinstvenost i upečatljivost Rтанja će vam postati jasna tek kada mu budete prišli

i videli kako naglo i gordo izvire iz okolnog zaravnjenog terena. Nalazi se između Boljevca i Sokobanje, na oko 200 km udaljenosti od Beograda i zbog dobre putne povezanosti lako se dolazi do njega. Sam prilaz Rтанju od Paraćina preko Čestobrodice veoma je zanimljiv. Pored lepog krajolika i pogleda na samu planinu, imate priliku da na vlažnim livadama uz Crni Timok oko sela Krivi Vir i Lukovo uživate u retkim pticama kao što su sivi svračak *Lanius minor* i prdavac *Crex crex*. U ovom delu gnezdi se i nekoliko parova bele rode *Ciconia ciconia*, koje, barem meni, uvek privlače pažnju kada su izvan Panonske ravnice. Na obodu sela Lukovo nalazi se jedno gnezdo rode na drvetu dosta udaljeno od kuća i praktično u prirodi, što danas i nije tako česta pojava.

Južna strana

Rтанju se može prići sa više strana, a najčešće pešačke ture kreću iz naselja Rтанj i dalje idu južnom, golom stranom planine. Na planinu se može penjati i njenom severnom, šumovitom stranom, ali je ona mnogo strmija i napornija za penjanje. Južnoj strani Rтанja se može prići i kolima iz pravca Sokobanje preko Vrmdže ili Šarbanovca, ali po dosta lošim putevima. Podnožje Rтанja i okolina samog naselja predstavljaju karakteristične brdske, ruralne predele i već tu ćete naići na bogatu faunu ptica. Sve su to „obične“ vrste, široko rasprostranjene, ali ako

ne idete baš često po brdsko-planinskim područjima Srbije sigurno će vas obradovati kada vidite senicu šljivarku *Parus lugubris*, jelovu senicu *P. ater*, crnogrlu strnadnicu *Emberiza cirlus*, strnadnicu kamenjarku *E. cia*.

Naselje Rтанj je rudarsko naselje nastalo početkom 20. veka oko rudnika koje je vodila jevrejska porodica Minh, poreklom iz Moravske. Danas nema nikakvih rudarskih aktivnosti u ovom kraju, vidljivi su samo ostaci nekadašnjeg, veoma razvijenog života ovog mestača. Porodica Minh je u naselju podigla veliki park sa raznim vrstama drveća (oko 150 vrsta). On i danas postoji mada je u dosta lošem stanju. Ako provedete neko vreme u ovom parku na obodu naselja, najverovatnije će vam se pridružiti i poneka crna žuna *Dryocopus martius*.

Pravi planinski ugodaj počinje kada se približite južnom podnožju planine. Tu se nalazi suvi, kraški predeo sa dosta kamenjara i šibljaka. Ovde se ne može izbeći rusi svračak *Lanius collurio*, grmuša čavrljanka *Sylvia curruca*, grlica *Strepto-*

Pupavac *Upupa epops*

U višim delovima obične trepteljke će se polako utišati, a u zamenu ćete dobiti obične beloguge *Oenanthe oenanthe*, crne crvenrepke *Phoenicurus ochruros* i, kao poslasticu, drozda kamenjara *Monticola saxatilis*. Ova veoma atraktivna vrsta može se videti na kamenjarima na južnim padinama, ali i na strmim liticama na severnoj strani planine. Ne treba ni pominjati da su ovi tereni pogodni za grabljivice. Obične vetruske *Falco tinnunculus*, mišari *Buteo buteo*, osičari *Pernis apivorus* i zmijari *Circaetus gallicus* su redovni, a povremeno se viđaju i sivi soko *F. peregrinus* i suri orao *Aquila chrysaetos*. Dve poslednje vrste su se nekada gnezdile na samom Rtnju, ali su, po svemu sudeći, nestale kao gnezdarice sa ovih područja. Ipak, u blizini postoji nekoliko aktivnih teritorija ovih vrsta pa ih je moguće videti kako love u okolini Rtnja. Da je Rtnja prava planina, govori i prisustvo ušate ševe *Eremophila alpestris balcanica*, koja, iz iskustva govorim, može veoma da vas naruči. Uglavnom će da vam šmugne sa velike udaljenosti i ostavi u dilemi da li je to stvarno bila ona ili neka druga ševa, a nekad će da se sunča i lagano pevaju ne svega nekoliko metara od vas. Na Rtnju, koje je najsevernije gnezdište ove vrste u Srbiji i drugo najsevernije na Balkanu, gnezdi samo 1–2 para ušate ševe i to ne svake godine. Od ostalih visokoplanskih vrsta mogu se videti i planinski popić *Prunella collaris* i planinska trepteljka *Anthus spinolella*. Na istočnom delu grebena redovno sam nailazio na jarebicu kamenjarke *Alectoris graeca*. Uglavnom se nalaze na kamenjarima sa slabo razvijenim žbunjem na južnim stranama, a ako se malo primirite, možda vas počaste i svojom pesmom. Od ostalih koka možete videti i poljsku jarebicu *Perdix perdix* i prepelicu *Coturnix coturnix*.

to: Katarina Paunović

Grehen

Kada se popnete na greben planine, videćete da je severna strana potpuno različita od južne i da je skoro u potpunosti

pokrivena šumom. Na istočnom kraju na-laze se i strme litice koje celu planinu čine još atraktivnijom. Na njima su se nekada gnezdile i žutokljune galice *Pyrrhocorax graculus*, ali i one su najverovatnije pot-puno nestale kao gnezdarice.

Na samom vrhu, Šiljku, nalaze se ostaci kapele koju je Greta Minh sagradila 30-ih godina prošlog veka u znak zahvalnosti svom suprugu Juliusu. Kapelu su pre dva-desetak godina minirali i srušili vandali u potrazi za navodnim skrivenim blagom.

Vinogradska strnadica *Emberiza hortulana*

Severna strana

Sa severne strane planine nalaze se impozantne mešovite šume bukve i jele, a njih prema podnožju zamenjuju čiste bukove šume. Ove šume ne biste smeli nikako propustiti i zato vam preporučujem da za spust sa planine izaberete upravo ovu, severnu stranu planine. Fauna ptica je ovde sasvim drukčija od one s druge strane planine. Drozd imelaš *Turdus viscivorus*, belovrata muharica *Ficedula albicollis*, zimovka *Pyrrhula pyrrhula*, obični kraljić *Regulus regulus*, crna žuna *Dryocopus martius* redovne su gnezdarice koje ćete gotovo sigurno sresti prolazeći kroz ove šume. Ređe, ali vredne traganja su leštarka *Bonasa bonasia* i planinski detlić *Dendrocopos leucotos*. Uz malo strpljenja i čekanja postoje velike šanse da se vide i ove vrste. Za planinskog detlića, koji zasigurno predstavlja čežnju mnogih ptičara, preporučujem da se traži u mešovitim bukovo-jelovim šumama u najvišim delovima. Kada se budete spuštali niz Rtanj, imajte na umu da se ispred vas nalazi Kučaj, Homolje, Lazarev kanjon, Radovanska reka i mnogi drugi atraktivni lokaliteti za posmatranje ptica, pa ako imate vremena...

Goran Sekulić
sekulic@zzps.rs

Fotoreportaža: mali gnjurac

Bitka kod Čente

Jednog lepog majskog dana rešio sam da proverim šta ima novo na ribnjaku kod Čente. Dočekale su me čaplje – sive *Ardea cinerea* i velike bele *Egretta alba* i muško jato riđoglavih patki *Aythya ferina*. Ženke očigledno nisu više gubile vreme na „šetnje nebom“ iznad ribnjaka, nego su tiho sedele na gnezdima negde u gustoj trsci.

Stigao sam na nasip na severnom kraju ribnjaka i zaustavio kola pre betonske prelivne brane. Unaokolo su se javljale ptice, ali na površini vode video se samo par čubastih gnjuraca *Podiceps cristatus* i liska *Fulica atra*. Posle par minuta, iz obližnjeg trščaka su se začula tri oštara zvižduka – koja su nesumnjivo pripadala malom gnjurcu *Tachybaptus ruficollis*. Kako se gnjurac nije više oglašavao, rešio sam da ga isprovociram snimljenim glasom u nadi da će da isplovi na otvorenu površinu. Uspeo sam – od-

mah posle prvih zvukova, nekih 5 metara od mene, naglim, glasnim trilom eksplodirao je sićušni mužjak malog gnjurca.

Nije to bilo sve! Iz trščaka iz kojega se ranije čuo glas isplivao je par malih gnjuraca. Uopšte ne mareći za kola koja su stala odmah pored vode, čitava trojka je krenula prema meni istegnuti nad površinom vode.

Kad su se sve ptice našle u neposrednoj blizini kola potpuno su izgubile interes za glas iz zvučnika jer su na vodi primetile svoje pernate komšije. Ovo što su videle očigledno im se nije svjđalo. Posle kratkih trenutaka punih napetosti, u kojima su mužjaci pokušali da dokažu svoju nadmoć i veličinu putem „naduvavanja“ perja i rastezanja krila, počeo je uzajamni napad.

Tada sam već odavno isključio glas „gnjurčevog huškača“. Mali borci su već

zaboravili razlog svog susreta i sukoba. Velikom snagom napadali su jedan drugog u pokušaju da prevrnu suparnika na leđa i da ga potope u vodi. Tokom 58 sekundi, koliko je trajao sukob, gnjurci su se četiri puta hvatali u koštač. Konačno se jedan od suparnika potopio u vodi ispod lišća lokvanjića priznajući poraz.

Ovaj događaj podsetio me je na staru rimsku maksimu: divide et impera – zavadi, pa vladaj. Posvađao sam dve simpatične ptice da bih dobio slike njihovog sukoba. Malo me je bilo sram, ali kao utehu primio sam do znanja čijenjenu da je sukob trajao kratko i da je bio jedan od mnogobrojnih sličnih događaja. Mali gnjurci se neretko gnezde jedni blizu drugih i borbe na granicama teritorija nisu ništa čudno.

Maciej Szymański
(macszym@yahoo.com)

Foto: Maciej Szymański

Početak krilnog markiranja sova utina u Srbiji

Utine *Asio otus* su delimične ili prave seline na području Europe. Njihova zimska pomeranja i dalje su velika nepoznanica među ornitolozima. U posebno zanimljiva područja za istraživanja ubraja se i Vojvodina u kojoj tokom zimskih meseci boravi verovatno najgušća populacija utina na Planeti.

Istraživanja zimujućih jata utina u Vojvodini dala su odgovore na manji broj pitanja, a izuzetno velika brojnost ptica u pojedinim jatima često je bila predmet spekulacija. Iz tog razloga žezeleli smo da započнемo praćenje kretanja sova u naseljima kako bismo saznali poreklo ptica. Tragajući za mogućim metodama došli smo do gospodina Berta Jana Bola koji više od 10 godina krilnim markerima vrlo uspešno obeležava ptice grabiljivice u Holandiji, a jedini na svetu i utine. Iz tog razloga pozvali smo ga da poseti Vojvodinu i nauči nas tehnikama hvatanja i markiranja sova i drugih grabiljivica. U isto vreme, zahvaljujući Ijubaznošću i predusretljivošću

Maćeja Šimanjskog, stupili smo u kontakt sa Poljskim društvom za zaštitu sova čijih je pet članova takođe prisustvovalo akciji markiranja utina u parku Banje Rusanda od 21. do 28. februara 2009.

Sove smo hvatali vertikalnim ornitološkim mrežama i klopkama sa omčama dozivajući ih cijukanjem glodara ili cvrkutom ptica. Utine su, pored metalnih prstenova, obeležene i posebnim krilnim markerima koje je za nas napravio Bert Jan, i to 13 jedinki u Rusandi i dve u Tordi. Budući da smo hvatanje i markiranje radili noću, našim goštima smo organizovali i nekoliko terenskih obilazaka okoline Kikinde, Bašaida, Torde i Elemira gde smo tragali za dnevним i noćnim pticama grabiljivicama. Organizovana su i predavanja o sovama Poljske, posebno istraživanju kukumavke, tehnikama hvatanja i markiranja ptica grabiljivica u Holandiji i rezultatima projekta „Otvor oči!“. Pored 11 stalnih učesnika i Vojvodine, kamp je posetilo i devet kolega iz ostalih delova

Foto: Milan Ružić

Markiranje utina

Srbije. Koordinatori kampa bili su Dimitrije Radišić i Milan Ružić iz NIDS „Josif Pančić“ iz Novog Sada. Veliku zahvalnost dugujemo sponzorima i prijateljima akcije: kompaniji Knjaz Miloš i brendu Guarana, Banji Rusand, Mesnoj zajednici Melenci, Mesnoj zajednici i Zemljoradničkoj zadruzi iz Torde.

Milan Ružić

(milruzic@yahoo.com)

Belorepani sa krilnim markicama

Tokom 2009. obavljeno je markiranje mlađih belorepana *Haliaeetus albicilla* aluminijskim prstenovima i krilnim markicama od tankog armiranog platna za cerade. Prstenovi Prirodnjačkog muzeja iz Beograda su, osim nekoliko izuzetaka, stavljeni na levu nogu. Prstenovano je ukupno 32 mlađunca, uglavnom u periodu oko mesec dana starosti. U većini slučajeva utvrđen je i pol.

U nemogućnosti da se uključimo u međunarodni projekat prstenovanja kolor prstenovima, odlučili smo se za dodatno obeležavanje krilnim markicama bele boje sa crnim jednocifrenim arapskim brojevima i slovima latince. Lake krilne markice su stavljanе uglavnom na levo krilo probadanjem patagijalne kožice stočnom ušnom markicom odgovarajuće veličine i tako je obeleženo 27 mlađih belorepana. Na osnovu već stečenog iskustva, markice će trajati 1-2 godine i poslužiće za prikupljanje

podataka o inicijalnim kretanjima mlađih orlova. Pojava markiranih orlova se očekuje uglavnom pored većih reka, mrtvaja, a posebno na jezerima ribnjaka. Markice se najbolje očitavaju dok su ptice na tlu. Usled male debljine platna, može doći do uvijanja oboda markice što otežava očitanje napisanog karaktera. Osim toga postojanost crne boje je nepoznata tako da vremenom možemo očekivati da slovo ili broj izblede. Usled izuzetne oštrine i jačine kljuna orlova markice će biti brzo izbušene, zacepljene i možda pokidane. Zato je potrebno blagovremeno krenuti sa posmatranjem orlova. Svaki podatak je vredan, a količina prikupljenih podataka zavisi od naše aktivnosti i želje da doprinesemo zaštitu suverenog vladara naših ritova.

Ištván Ham
(iham@ptt.rs)

Foto: Ištván Ham

Mlađi belorepan sa krilnom markicom

Prstenovačko leto na Ludaškom jezeru 2008.

Uokviru tradicionalnog letnjeg eko-loško-istraživačkog kampa Društva ekologa „Rihard Čornai“ koji je organizovan u saradnji sa Udruženjem ljubitelja prirode „Riparia“ iz Subotice, Gradskim muzejem iz Subotice i JP „Palić-Ludaš“, u periodu od 13. 7. do 12. 9. 2008. vršeno je markiranje ptica u severoistočnim tr-

šćacima Ludaškog jezera, kod sela Hajdukovo. Ptice su hvatane pomoću 17 vertikalnih ornitoloških mreža dimenzija 12x2,5 m. Prstenovano je ukupno 5387 ptica u okviru 57 vrsta. Kontrolnih nalaza je bilo 669.

Tokom devet nedelja rada smeđivali su se sledeći prstenovači: Atila

Agošton, Ferenc Marton, Oto Sekereš, Ištvan Bartol, Đerđ Krnač, Jožef Šihelnik, Jožef Gergelj, Boris Hardi, Draženko Rajković, Viktor Sabo, Antun Žuljević i Milivoj Vučanović.

Florijan Horvat

(korhecz.zsuzsi@gmail.com)

Vrsta	Broj prstenovanih ptica	Broj kontrolnih nalaza
Čapljica <i>Ixobrychus minutus</i>	25	
Glavara <i>Anas platyrhynchos</i>	2	
Barski petlovan <i>Rallus aquaticus</i>	8	
Barski petlić <i>Porzana porzana</i>	2	
Sivi barski petlić <i>Porzana parva</i>	11	5
Barska šljuka <i>Gallinago gallinago</i>	1	
Kukavica <i>Cuculus canorus</i>	1	
Leganj <i>Caprimulgus europaeus</i>	3	
Vodomar <i>Alcedo atthis</i>	22	1
Pčelarica <i>Merops apiaster</i>	6	
Vijogлава <i>Jynx torquilla</i>	1	
Bregunica <i>Riparia riparia</i>	7	
Seoska lasta <i>Hirundo rustica</i>	546	1
Gradska lasta <i>Delichon urbica</i>	1	
Šumska trepteljka <i>Anthus trivialis</i>	6	
Bela pliska <i>Motacilla alba</i>	4	
Žuta pliska <i>Motacilla flava</i>	42	
Crvendač <i>Eriothacus rubecula</i>	1	
Veliki slavuj <i>Luscinia luscinia</i>	1	
Mali slavuj <i>Luscinia megarhynchos</i>	7	
Modrovoljka <i>Luscinia svecica</i>	10	
Obična crvenrepka <i>Phoenicurus phoenicurus</i>	1	
Crna crvenrepka <i>Phoenicurus ochruros</i>	1	
Obična travarka <i>Saxicola rubetra</i>	5	
Crnoglava travarka <i>Saxicola torquata</i>	11	
Obična beloguzu <i>Oenanthe oenanthe</i>	1	
Grmuša čavrljanka <i>Sylvia curruca</i>	10	1
Obična grmuša <i>Sylvia communis</i>	20	1
Crnoglava grmuša <i>Sylvia atricapilla</i>	13	
Siva grmuša <i>Sylvia borin</i>	10	
Trstenjak rogožar <i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	1586	50
Ševarski trstenjak <i>Acrocephalus melanopogon</i>	100	26
Veliki trstenjak <i>Acrocephalus arundinaceus</i>	217	9
Trstenjak cvrkutić <i>Acrocephalus scirpaceus</i>	1474	325
Trstenjak mlakar <i>Acrocephalus palustris</i>	95	1
Obični cvrčić <i>Locustella naevia</i>	358	100
Cvrčić trščar <i>Locustella naevia</i>	2	
Cvrčić potocić <i>Locustella fluviatilis</i>	5	
Šumski zviždak <i>Phylloscopus sibilatrix</i>	14	
Obični zviždak <i>Phylloscopus collybita</i>	8	
Brezov zviždak <i>Phylloscopus trochilus</i>	24	
Siva muharica <i>Muscicapa striata</i>	3	
Crnovrata muharica <i>Ficedula hypoleuca</i>	1	
Plava senica <i>Parus caeruleus</i>	20	1
Velika senica <i>Parus major</i>	1	
Senica vuga <i>Remiz pendulinus</i>	93	7
Brkata senica <i>Panurus biarmicus</i>	398	123
Vuga <i>Oriolus oriolus</i>	5	
Rusi svračak <i>Lanius collurio</i>	34	
Svraka <i>Pica pica</i>	2	
Vrabac pokučar <i>Passer domesticus</i>	1	
Poljski vrabac <i>Passer montanus</i>	1	
Žutarica <i>Serinus serinus</i>	1	
Zelentarka <i>Carduelis chloris</i>	38	1
Češljugar <i>Carduelis carduelis</i>	21	
Barska strnadica <i>Emberiza schoeniclus</i>	105	17
Velika strnadica <i>Miliaria calandra</i>	1	
Ukupno	5387	669

Tabela 1. Broj markiranih ptica sa brojem kontrolnih nalaza tokom akcije markiranja ptica na Ludaškom jezeru 2008.

Foto: Katarina Paunović

Foto: Katarina Paunović

Održan edukativni seminar za zaposlene u JP „Elektromreža Srbije“

Iskustva iz Mađarske u zaštiti stepskog sokola na dalekovodima

Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Vojvodine sa Pokrajinskim Sekretarijatom za zaštitu životne sredine i održivi razvoj i Zavodom za zaštitu prirode Srbije organizovalo je jednodnevni edukativni seminar za menadžere i radnike JP „Elektromreža Srbije“ u Informativnom centru Nacionalnog parka „Fruška gora“ 29. januara 2009. Glavni motiv ovog skupa bio je da se proširi ideja upravljanja dalekovodnim trasama i stubovima koje će da bude održivo i korisno za ptice gnezdarice. Skup je iskorишćen i za dalju izgradnju partnerstva sa vodećom elektroistributivnom kompanijom u Srbiji koja je direktno odgovorna za gotovo ce-

lokupnu nacionalnu populaciju stepskog sokola *Falco cherrug*, budući da se ova vrsta skoro isključivo kod nas gnezdi na dalekovodnim stubovima. Na skupu je bilo prisutno 38 učesnika, iz beogradskog i novosadskog ogranka EMS, sa kojima je DZPPV sarađivalo u postavljanju gnezda za stepskog sokola od 2007.

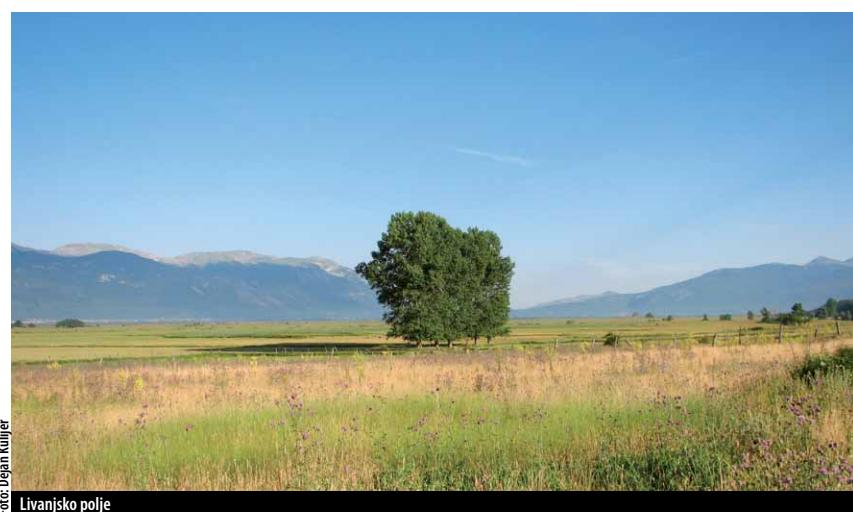
Glavno predavanje, posle uvodnog govora direktora Nacionalnog parka Radoslava Ninkovića i pokrajinskog sekretara za zaštitu životne sredine Slobodana Puzovića, održali su Jožef Fidlocki i Janoš Bađura koji vode LIFE projekt zaštite stepskog sokola u Mađarskoj. Predavači su predstavili razvoj zaštite

stepskog sokola u Mađarskoj od samih početaka, kao i razvoj populacije, aktivnosti u okviru LIFE projekta i, što je posebno značajno, praktična rešenja koja su korišćena za zaštitu parova stepskog sokola. Učesnici su postavljali pitanja o uspehu projekta postavljanja veštačkih gnezda, kao i projekta izolovanja srednjenačkih stubova. Ipak, najveći značaj ovog seminara je u učvršćivanju partnerstva između elektroistributivnih firmi i zaštitara, koja će se nastaviti u narednim godinama.

Marko Tucakov
(mtucakov@eunet.rs)

Livanjsko polje - novo Ramsarsko područje u Bosni i Hercegovini

Od aprila 2008. godine BiH je bogatija za još jedno Ramsarsko područje. Zahvaljujući saradnji EURONATUR-a i Centra mladih Livno urađena je studija za nominaciju Livanjskog polja za upis na Ramsarsku listu koja je kasnije i prihvaćena od strane Ramsarskog biroa. Livanjsko polje sa Buškim jezerom jedno je od najznačajnijih područja za ptice u Bosni i Hercegovini. S površinom od 410 km² smatra se najvećim plavnim kraškim poljem u svetu. Od 1888, kada je ovo područje posetio ornitolog Otmar Rajzer, do 2008, registrovano je 205 vrsta ptica, od čega su 128 vrsta gnezdarice. Nekada su se na ovom području gnezdili ždral *Grus grus* i velika droplja *Otis tarda*, dok je danas Polje najznačajnije mesto u Bosni i Hercegovini za gnezdenje pravaca *Crex crex*. Tu se gnezde i patka njorka *Aythya nyroca*, voden i bik *Botaurus stellaris*, belorepan *Haliaeetus albicilla*, pčelarica *Merops apiaster*, sivi svračak *Lanius minor* i druge retke i ugrožene vrste. Na ovom području redovno boravi više od

20.000 ptica – u oktobru 2008. izbrojano je 66.834 močvarica. Pored ptica, na Polju je zabeležen i niz ugroženih vrsta biljaka, riba, vodozemaca i insekata. Nažalost, i pored Ramsarskog statusa i neprocenjivog bogatstva biodiverziteta, najavljeni su zahvati koji uveliko prete da promene prirodni poredak koji vlada

u Polju. Najveću opasnost predstavlja najavljeni gradnja termoelektrane Kongora, niza malih hidroelektrana i „sume“ vetrogeneratora koji bi trebali u potpunosti okružiti Polje.

Dražen Kotrošan
(naseptice@hotmail.com)

Mrcinište na Vršačkim planinama

Lisica, redovan posetilac hranilišta

obližnjem selu Dobričevu. Ponekad iznosimo i cele životinje koje su vetrinari pregledali.

Na hraništu su najbrojniji gavrani, čiji broj u zimskom periodu bude i do 150 u jednom trenutku. Pored njih, redovni su i mišari *Buteo buteo*, ali u znatno manjem broju. Tokom jeseni, zime i proleća 2008/2009, posetnici hraništa postali su i belorepani *Haliaeetus albicilla* – dve mlade ptice redovno su boravile na području planina i hraništa. U okolini viđene su i druge grabljivice: krstaš, kliktaš *A. pomarina*, eja močvarica *Circus aeruginosus*, poljska eja *C. cyaneus*... Pored ptica, redovni su i mesojedi sisari. Najčešće su tu lisice *Vulpes vulpes*, jazavci *Meles meles*, dok zimi dolaze vukovi *Canis lupus* i divlje svinje *Sus scrofa*.

Rezultati rada hraništa su ohrabrujući i, kako vreme odmiče, broj vrsta i jedinki koje se tu hrane je sve veći. Nadamo se da će na ovom području svoje mesto pronaći mnoge ptice grabljivice koje su tu živele, a koje je čovek svojim bahatim ponašanjem proterao, i da će silueta orlova opet krasiti nebo nad Vršcem i okolinom.

Milivoj Vučanović

(milevucanovic@yahoo.co.uk)

Nedostatak staništa i adekvatne hrane za ptice grabljivice podstakao je ideju o otvaranju hraništa za ove ptice u Srbiji. Poznata su hraništa za beloglavu supovu *Gyps fulvus* u kanjonima Uvca i Trešnjice. U Vojvodini, za sada, hrana za ptice grabljivice iznosi se redovno na dve lokacije: Fruška gora i Vršačke planine.

Vršačke planine su često posećena migratorna stanica ptica i njihovo važno utoчиšte, posebno za grabljivice. Još do pre tridesetak godina ovde se gnezdro i krstaš *Aquila heliaca* i crvena lunja *Milvus milvus*, a danas se ove vrste mogu videti samo tokom seobe. Zbog toga se rodila ideja da se formiranjem hraništa privuku mladi orlovi krstaši, koji bi možda jednog dana na ovom području mogli da osnuju i svoje teritorije. Pored toga, dobro došle su i ostale ptice i sisari – lešinari, kojima hranište pomaze da prezive.

Prva hrana izneta je u novembru 2007. na plato starog kamenoloma. Istog dana sleteli su prvi gavrani *Corvus corax*, koji su zvanično otvorili hranište. Od tada do danas, hrana se redovno iznosi nekoliko puta mesечно. U zimskim mesecima iznosi

se jednom nedeljno, u proseku oko 250 kg, dok se tokom leta iznošenje iste količine hrane svodi na jednom do dvaput mesečno. Hrana, klanični konfiskat, dobavlja se iz klanice u

Gavranovi na hraništu

Foto: Milivoj Vučanović

Skraćena sezona lova na ptice u Crnoj Gori

Ministarstvo poljoprivrede Crne Gore skratilo je lovnu sezonu na ptice za mesec i po. Ubuduće, sezona lova na ptice trajeće od 1. avgusta do 15. januara – ali samo nedeljom i u dane državnih praznika. Ornitolog Darko Saveljić iz Centra za zaštitu i istraživanje ptica ocenjuje da je objavljenjem novog Pravilnika o dužini trajanja sezone lova Ministarstvo poljoprivrede napravilo prvi pozitivan korak ka reša-

vanju problema lova na ptice i usklađivanju sa evropskim standardima.

Do sada je lovna sezona u Crnoj Gori trajala od 15. avgusta do 15. marta i bila je jedna od najdužih u Evropi. Ovime su ispoštovane preporuke stručnjaka da se zabrani prolećni lov ptica nakon njihovog povratka sa zimovanja u Africi, što je i preporuka i standard EU, objašnjava dalje Saveljić. On je ocenio da skraćenje lovne sezono-

ne predstavlja prvu pozitivnu reakciju Ministarstva u smjeru zaštite ptica u poslednjih desetak godina. On je oceño da je Crna Gora gotovo dospela na „crnu listu“ kad je o organizaciji lova reč, zbog „intenzivnog krivolova uz upotrebu nedozvoljenih sredstava, čak i u područjima gde je lov zakonom zabranjen“.

www.vijesti.cg.yu

Markiranje supova u Srbiji: od obojenih prstenova do radio-odašiljača

Tri decenije monitoringa populacije beloglavnog supa u Srbiji predstavlja najduže praćenje jedne vrste ptice na Balkanu. Razlikovanje jedinki i njihova pojedinačna praćenja omogućavaju nam da bolje upoznamo populaciju, pratimo promene u njoj i otkrivamo njene potrebe. Pored migracija i disperzija, kod označenih ptica može da se prati starost, ponašanje, trajnost parova, smrtnost i mnogo drugih pojedinosti bez uznenimiravanja ptice i pri tome ste sigurni da je reč o istoj ptici. Ova metoda je tačna i neke odgovore možemo dobiti jedino praćenjem obeleženih jedinki.

Prvi beloglavi sup u Srbiji markiran je na Uvcu 1986. ljubičastim prstenom, a prva žuta krilna markica stavlјena je 1989. Od 2004. Fond za zaštitu ptica grabljlivica u saradnji sa Akademskim speleološko-alpinističkim klubom iz Beograda organizuje sistematsko obeležavanje mladunaca krilnim markerima i prstenovima u boji radi dobijanja što preciznijih saznanja o njihovom kretanju. Samo u ovom periodu markirano je 95 mladunaca, dok je ukupno do sada markirano 117 beloglavnih supova.

Rezultati praćenja prevazišli su naša očekivanja i otkrili nam pojedino-

sti koje nismo znali o našim supovima. Mladunci već posle nekoliko nedelja od poletanja sa gnezda odlaze na duga putovanja po Mediteranu. Dva supa sa našim markerima slikana su u Izraelu, dok su na hraništu Uvac fotografisane četiri ptice iz Izraela. Supovi iz Izraela nisu markirani na gnezdu, pa

procenjujemo da su to naši mладunci koji su tokom lutanja uhvaćeni i označeni. Najveći broj naših mladunaca odlazi do Grčke, gde su beleženi u Rezervatu Dadia i u Bugarsku, u rezervat Studen Kamenac. Na hraništu Uvac beleženi su supovi markirani na Cresu i u Grčkoj. Pojava markiranih supova sa

Markiranje mladunca beloglavnog supa

Foto: Stefan Škorić

Uvca na hranilištu u Trešnjici oslikava izraženu povezanost između ova dva jata udaljena 81 km. Pored ovih značajnih podataka, od generacije markirane 2004. preko 60% mladunaca vratio se da se gnezdi na Uvcu. Rezultati pokazuju mnogo manju smrtnost kod mlađih ptica nego što smo do sada pretpostavljali.

Od ove jeseni markirače se po prvi put sup uhvaćen bezbednom klopkom. Jedino se na ovaj način može doći do odraslih ptica na koje će biti postavljeni radio-odašiljači. Odrasle ptice su vezane za prostor gde se gnezde, pa će njihovo praćenje dati odgovor na pitanje kuda preleću i gde se najviše okupljuju supovi u potrazi

za hranom. Video-kontrola na hranilištu beleži sve ono što smo do sada propuštali da zabeležimo. Standardi praćenja će nam omogućiti uspešno ostvarenje programa vraćanja iščezlih vrsta lešinara u Srbiju.

Stefan Skorić

(stefan.skoric@cms.bg.ac.yu)

Ornitološka konferencija u Ulcinju o Jadranskom migratornom putu

Sa jedne od ekskurzija

Foto: Tomas Oliver Mere

Od 14. do 17. aprila 2009. održana je prva Adriatic Flyway konferencija u Ulcinju. Organizator konferencije bio je dr Martin Schneider-Jacoby iz fondacije „Euronatur“. Težište konferencije bila je važnost vlažnih i vodenih staništa jadranskog migratornog puta za ptice tokom seoba. Kvalitetno organizovan skup protekao je uz zanimljiva predavanja, radionice, terenske izlete i upoznavanje sa ostalim učesnicima iz drugih zemalja. Iz Srbije učestvovalo je devet ornitologa koji su aktivno doprineli nje-

nom radu izloženim posterima i predavanjima na radionicama.

Prijem i otvaranje konferencije održan je u ulcinjskoj opštini. Naredna radna dva dana u rano jutro redovno je organizovano posmatranje ptica na Velikoj plaži i močvarama delte Bojane. U preponevnim i ranim popodnevnim satima sledila su zanimljiva predavanja, koja su bila vezane za zaštitu ptica tokom seobe i očuvanje migratornih staništa, kao i za važnost jadranske migratore putanje i vlažnih staništa na

njoj za ptice. Iz Srbije bila su izložena tri poster-a: važnost jadranskog migratornog puta za seobu velikog trstenjaka *Acrocephalus arundinaceus* (saradnja sa Zavodom za ornitologiju iz Zagreba i Univerzitetom Sent Ištvan iz Mađarske), rezultati prstenovanja bregunica *Riparia riparia* (saradnja sa mađarskim i hrvatskim ornitologima) i važnost privremenih vodenih staništa za vodene ptice tokom seobe. Popodnevni program konferencije činile su radionice sa raznim temama: upravljanje migratornim putevima, značajna područja za ptice, obeležavanje i oporavak ptica itd. U radionici na kojoj je učestvovala ekipa iz naše zemlje, Marko Raković održao je kratku prezentaciju o nalazima prsteno-vanih ptica u Srbiji, a Miloš Radaković je prikazao važnost Gružanskog jezera za ptice tokom seobe i zimovanja.

Poslednjeg dana konferencije održan je izlet na albansku stranu Skadarskog jezera i Bojane. Putovanje je bilo istorijsko, brod je ponovo zaplovio prvi put posle 50 godina na liniji Virpazar-Skadar. Za vreme putovanja posmatrane su ptice, ali zbog loše vidljivosti malo vrsta je registrovano. U Albaniji smo posetili rezervat Velipoje i močvarna staništa nekadašnjeg korita Bojane, a potom smo se vratili u Skadar na zatvaranje konferencije u tvrđavi Rosafa. Po završetku konferencije doneta je Ulcinjska deklaracija, koja govori o potrebi zaštite ptica u migraciji i staništa važnih za ptice tokom seobe duž Jadranskog mora.

Tomas Oliver Mere

(thomas.oliver.mero@gmail.com)

Brdske oaze Beograda

Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Vojvodine, u saradnji sa Ligom za ornitološki akciju Srbije, pokrenulo je projekat procene ornitoloških vrednosti beogradskog (severnog) dela Šumadije, u periodu od maja do polovine jula 2009. Ovo područje prostire se neposredno jugozapadno od Beograda, a oivičeno je Avalom i Sremćicom na severu, Guberačkom i Stojničkom rekom na jugu, Barajevskom rekom na zapadu i Trešnjama na istoku. Reč je o veoma mozaičnom predelu sa šumama (mahom hrastovim), živicama, divljim livadama, zaparivoženim njivama, obradivim površinama, voćnjacima i pašnjacima ispresecanim šumovitim jarugama i vlažnim, otvorenim dolinama reka sa starim jasenovima, vrbama i topolama. Ovakva raznovrsnost staništa i reljefna dinamičnost terena omogućila je opstanak i bogatoj fauni ptica, tako da se na kratkom rastojanju mogu videći šumske vrste, one karakteristične za strništa i livade, kao i vrste prilagođene poljoprivrednim površinama.

Posebna pažnja posvećena je utvrđivanju prisustva i broja parova ugrožene modrovrate *Coracias garrulus* u dolinama Barajevske reke, Suve reke, Beljanice, Guberačke i Stojničke reke. Naime, tokom prethodnih sporadičnih istraživanja potvrđeno je gnežđenje ove vrste na području Šumadije, a ornitolozima postavljen važan zadatak da još bolje prouče

Foto: Sever Nagulov

Očuvani šumadijski pejzaž

stanje populacije ove važne indikatorske vrste otvorenih i bogato strukturiranih predela. Popis vrsta vršen je transekta, čije su rute pratile najočuvanija staništa, dalje od puteva i naselja, sa naglaskom na otvorenim staništima. Obavljeno je 16 transekata, ukupne dužine oko 160km. Od 19 ciljnih vrsta zabeleženo je 13, uz preko 50 drugih vrsta, a najčešće ciljne vrste, beležene tokom svih transekata u

većem broju, bile su vinogradarska strnadica Emberiza hortulana i rusi svračak *Lanius collurio*. Određeni delovi ovog prostora izdvajaju se kao jezgra diverziteta i brojnosti ptica, pre svega predeo severno i južno od Bele reke u ripanjskom zaseoku Bela Reka..

Sever Nagulov
(sever@verat.net)

Ptice Poljske u Srbiji

Uzavodu za zaštitu prirode Srbije u Novom Sadu, 8. jula 2009. godine, otvorena je prelepa izložba fotografija ptica četvorice poljskih autora u organizaciji Zavoda, Ambasade Republike Poljske u Srbiji i časopisa „Refoto“. Izložbu su otvorili Slobodan Puzović, pokrajinski sekretar za zaštitu životne sredine i održivi razvoj, Mateuš Matišjak i Cezarij Pjuro, dvojica od autora, Maćej Šimanjski, tadašnji ambasador Poljske u Beogradu, Biljana Panjković, rukovodilac Radne jedinice Zavoda u Novom Sadu, i Oliver Fojkar iz istog Zavoda.

Fotografije Marćina Karefa, Gžegoža Lešnjevskog, Mateuša Matišjaka i Cezarija Pjura, koje su prikazane na izložbi predstavljaju samo mali deo bogatog opusa ovih autora. Izvanredno zabeleženi jedinstveni trenuci iz svakodnevnog života ptica oduševili su kako fotografne tako i ornitologe sa bogatim iskustvom u posmatranju ptica. Izložba je bila otvorena do kraja avgusta i bila je nezaobilazna tačka za svakoga ko voli prirodu, lepotu i umetnost.

Predrag Kostin
(ppikee@gmail.com)

Foto: Predrag Kostin

Razgledanje izložbe

Usvojen novi Zakon o zaštiti prirode

Posle relativno dugotrajnih naja-va, Srbija od 15. maja ove godine ima novi Zakon o zaštiti prirode, usvojen na sednici Narodne skupštine 12. maja. Zakon, u odnosu na prethodni, koji je važio od 1992, donosi nekoliko novina koje imaju pretenziju da zaštitu prirode modernizuju i pospeše. Za nas je najznačajnije nekoliko novina. Nova kategorija zaštićenog prirodnog dobra je zaštićeno stanište, koje obuhvata jedan ili više tipogva prirodnih staništa značajnih za očuvanje jedne ili više populacija divljih vrsta ili njihovih zajednica.

Prema novom Zakonu, divlje vrste koje su ugrožene štite se kao strogo zaštićene i zaštićene, a spiskovi i mere zaštite biće utvrđeni podzakonskim aktima. Utvrđuju se i mere zaštite migratornih vrsta, kao i mere zaštite ptica i slepih miševa (u okviru kojih se isključuje postavljanje vetrogeneratora na važnim staništima i putevima migracije). Zakon reguliše i premeštanje jedinki autohtonih vrsta, reintrodukciju divljih vrsta, uslove za držanje divljih životinja, poreklo primera strogog zaštićenih i zaštićenih

vrsta, dozvole za držanje divljih životinja, uzgoj divljih životinja, prihvatlja za divlje životinje, postupke oduzimanja divljih životinja kao i postupanje sa nađenim primercima zaštićenih divljih životinja. Uvode se i pojedine novine u proces zaštite prirodnih dobara, a osniva se i Pokrajinski Zavod za zaštitu prirode na teritoriji Vojvodine. Zakon je dostupan na internet stranicama Narodne skupštine: <http://www.parlement.sr.gov.yu>

Marko Tucakov
(mtucakov@eunet.rs)

Oproštajno predavanje Macieja Szymanskog

Uokviru julskog sastanka LOA, Maciej Szymanski, tadašnji ambasador Poljske, održao je 9. jula u poljskoj ambasadi oproštajno predavanje o svojim ornitološkim iskustvima tokom boravka u Srbiji. Uvek dobar domaćin i vešt pripovedač, Maciej nam je privedio srdačan prijem i veoma zanimljivu i živopisnu prezentaciju.

Maciej je, kao strastven posmatrač ptica, obišao dobar deo Srbije i pritom značajno proširio svoju ličnu listu posmatranih vrsta – kako onim vrstama koje se ne mogu ili mogu samo izuzetno retko sresti u Poljskoj, tako i vrstama koje su i na nivou Srbije interesantne i retko se viđaju. Zabeležio je 251 od oko 340 vrsta koje su beležene u Srbiji. Fotografisao je 164 vrste, od kojih su tri

vrste su po prvi put fotografisane u Srbiji, i proširio lični spisak za 16 novih vrsta: kudravi nesit *Pelecanus crispus*, mali vranac *Phalacrocorax pygmeus*, ražanj *Plegadis falcinellus*, krstaš *Aquila heliaca*, prugasti orao *Hieraetus fasciatus*, kamenjarka *Alectoris graeca*, velika dropila *Otis tarda*, ritska sova *Asio flammeus*, velika ševa *Melanocorypha calandra*, mala ševa *Calandrella brachydactyla*, gorski zviždak *Phylloscopus orientalis*, velika grmuša *Sylvia hortensis*, sredozemna beloguza *Oenanthe hispanica*, bргljez lončar *Sitta neumayer*, ružičasti čvorak *Sturnus roseus* i crnoglava strnadica *Emberiza melanocephala*. Kao najinteresantnija i najčešće posećivana područja, Maciej je, između ostalih, izdvojio ribnjake u Čenti, Barandi, Sakulama, zatim Slano Kopovo, Hataricu, Dubovački rit, Obedsku i Carsku baru, Zasavicu, Borački krš, kanjon Uvca, Zlatar, kanjon Gornje Trešnjice i Valjevske planine, Staru planinu, dolinu Pčinje i Titelski breg. Maciej je kao koautor i prevodilac takođe radio na 7 članaka i saopštenja u časopisu *Ciconia*.

Tokom boravka u Srbiji, Maciej je obogatio našu ptičarsku podkulturnu svojim iskustvom, entuzijazmom i srdačnim karakterom – od srca mu želimo sve najbolje!

Sever Nagulov
(sever@verat.net)

Foto: Maciej Szymanski

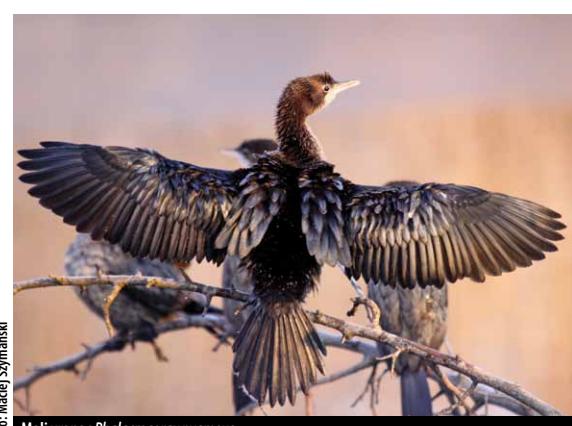
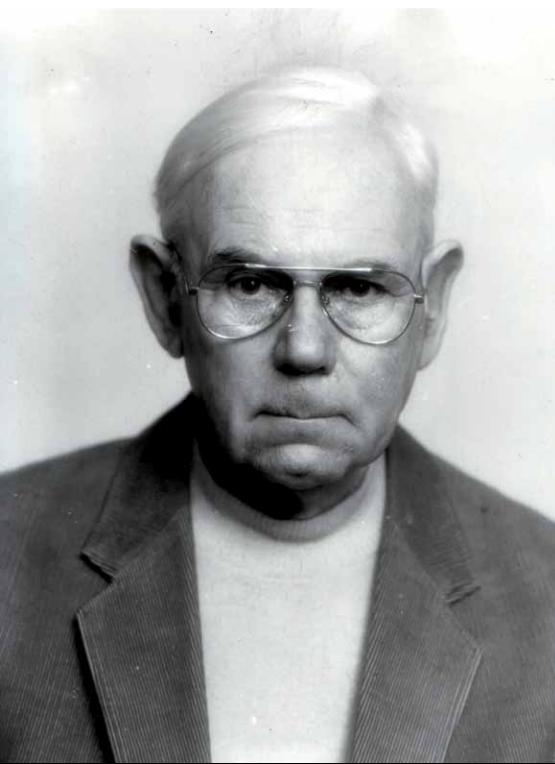

Foto: Maciej Szymanski

Matvejev, prvi put

Sergije D. Matvejev (1913-2003)

Krajem leta 1962. bio sam gimnazijalac na raspustu, zaluđeni ptičar koji je rešio da uzme ptice za temu maturalnog rada. Opsednut njegovom knjigom „Rasprostranjenje i život ptica u Srbiji“ već dugo sam smatrao Matvejeva svojim idolem i bio rešen da postanem profesionalni ornitolog. Kada sam prvi put u životu krenuo

ka Biološkom institutu da se predstavim velikom naučniku, nisam ni pomislio da će moj entuzijazam tako brzo biti stavljeno na probu. Umesto zgrade kakvu je zavređivao jedan Institut, preda mnom su bile barake od heraklita pokrivenе salonitom. Ipak, skupih odlučnosti i, preslišavši se još jednom šta treba da kažem, kucnuh jače od lutanja svog srca na vrata na kojima je pisalo „Dr. S. D. Matvejev, nauč. savetnik“. Pa udoh.

Matvejevljeva radna soba bila je mračna, krcata nameštajem. Na sredini je bio veliki radni hrastov sto zatpan najrazličitijim predmetima. Potpuno me je zburnio za ivicu stola pričvršćen šrafštok, kao i gomila alata i delova nekih uređaja nepoznate namene. Na jednom kraju bila je masna daščica sa komadom slanine i jednim lovačkim nožem čije se sečivo već bilo suzilo uzastopnim oštrenjem, pored komada crnog hleba i naseckanog belog luka. Tada osetih miris ovog poslednjeg sastojka, koji se mešao sa aromom naftalina. Ništa mi se tu nije dopadalno.

Ustao je, malo se klateći prišao i bez ijedne reči energično mi pružio ruku gledajući u moje cipele. Ništa od onog što sam danima smisljavao nisam uspeo da izgovorim. „Sedite!“, naredio mi je pokazujući na laboratorijsku stolicu-vrtešku. Uspeh da konfuzno objasnim ko sam i da sam došao da se savetujem o izboru teme

za maturski rad. Nije rekao ništa, samo se skamenio i počeo da zuri kroz prozor. Situacija je bila sasvim čudna i pitao sam se da nisam propustio neku poruku jer je izgledalo da veliki čovek više nije svestan mog prisustva. Nakašljao sam se, ali to nije izazvalo nikakvu promenu. Proučavao sam njegov profil. Neobičan oblik glave na tankom vratu, kao sneg bela prava kosa, tanke stisnute usne na glatkom licu, krupne crte (neobično veliko uvo), ali nekako dečačke. Podsetio me na jednog čudnog negativca iz kaubojskih filmova (kasnije poznatog glumca Li Marvina) i nisam bio srećan što moj idol ne izgleda herojskije i otmenije.

Ne znam koliko je vremena prošlo kad se on prenu i zapovedi: „Pišite!“ Bez zastoja mi je pola sata diktirao detaljne teze mog maturalnog rada i osnovnu literaturu. Osetih kako me ta njegova nadmoćna sposobnost imaginacije, savršena jasnoća i intelektualna određenost ponovo osvajaju. To je moj Matvejev, rekoh u sebi.

Kasnije smo se brzo sprijateljili i Matvejev me je čak uzeo za venčanog kuma. Kad je otišao u penziju, nasledio sam onaj njegov nameštaj i sve drangulije. Kupio sam sličan njegovom lovački nož. Povremeno, na terenu, pokušavao sam da jedem slaninu s belim lukom.

Voislav Vasić

vokivasic@bvcom.net

Terenska beležnica – napredni tečaj

Uprošlom broju Detlića naučili ste šta i kako da zapisujete dok ste bili potpuni početnici, dok još niste poznavali većinu ptica koju srećete. Do sada se situacija već izmenila, a naučili ste da raspoznajete česte i obične vrste svog kraja, pa postavljate sebi pitanje: a kako se to onda beleži?

Za početak, odlučite se za beležnicu čiji listovi na dodir izgledaju glatko: oni „hrapavi“ se raspadaju kad se ovlaže. Moj izbor pada na beležnice povezane spiralom (unutar koje držim olovku), formata između A5 i A6 – ni prevelike ni premale, a čija je makar zadnja korača čvrsta da pruži podlogu za hvatanje beležki (možete i sami zlepiti neki čvr-

šći karton za nju). Po suvom vremenu beleške hvatajte hemijskom olovkom, zbog trajnosti zapisa, ali po kišovitom danu i vaš dvogled i vaši prsti će biti ovlaženi, pa i vaša beležnica. Tada se valja poslužiti grafitnom olovkom čiji je trag čitak i na vlažnoj hartiji. Flomastere izbegavajte: njihov ispis se po vlažnoj hartiji razliva i pravi mrlje, a vremenom bledi.

Osnovne beleške uključuju: datum, mesto, opažene vrste ptica i broj jedinki svake vrste (makar približno). Ti podaci će vam kasnije omogućiti da odredite veličinu populacije u prostoru i vremenu, tj. broj jedinki određene vrste koji je u određenom periodu prisutan na odre-

đenom prostoru. Pored datuma i mesta, vrsta i broja primeraka, dobro je zabeležiti i pol i uzrast ptica – ukoliko ih možete odrediti, primećenu aktivnost, kao i stanište u kome ste posmatrali ptice (korisno je dodati opasku o stanju staništa i primećenom ljudskom uticaju), te doba dana i vremenske prilike (uključujući snagu i smer vetra) i imena drugih posmatrača sa kojima ste bili.

Kako terenske beleške izgledaju? Sledi približan prepis jednog lista iz moje beležnice:

- datum: 2. avgust 1996.
- vreme: 10.30–19.00
- lokalitet: Gornja Resava – od planinarskog doma „Lisine“ uz klisuru Resave

(dno na 400 m n. v., na osojima raste bukva, na prisojima cer), te kroz kotlinsko proširenje do bukove prašume Vinatovače, pa uz padine Male (1.039 m) i Velike Bote (1.148 m) do trokraće raskrsnice na koti 881 m (Kučajsko planine); povratak istim putem

- meteorološki uslovi: vedro, mirno i toplo
- posmatrači: BM, DS
- vrste:
  - mišar *Buteo buteo* par kruži, 1,1 (klisura)
  - sojka *Garrulus glandarius* par (kli.)
  - vodomar *Alcedo atthis* 1 (kli.)
  - strnadica žutovoljka *Emberiza citrinella* Ž i 1 mladi (kotlina)
  - crnogrla strnadica *E. cirlus* Ž, 1 mladi, 1 (kot.)
  - crnovrata muharica *Ficedula hypoleuca* Ž, 1

Izgleda vam malo nepraktično zapisivati ime vrste ovako: mišar *Buteo buteo*? I jeste, zato se to obično skraćuje, neretko na šest slova latinskog naziva – prva tri slova roda, prva tri slova vrste, pa spisak opaženih vrsta u stvari izgleda ovako:

- vrste:
  - butbut par kruži, 1,1 (klisura)
  - gargla par (kli.)
  - alcatt 1 (kli.)
  - embcit Ž i 1 juv. (kotlina)
  - embcir Ž, 1 juv., 1 (kot.)
  - fichyp Ž, 1

Moguće zabune nastaju kod gavrena/vrane *Corvus corax*/corone, pa njih beležite na sledeći način: corcoron e i corcorax. Među evropskim vrstama ima još samo pet takvih slučajeva, ali je kod njih makar jedna vrsta retka kod nas, ako ne i obe.

Kako se na terenu ptice beleže redosledom kojim se viđaju, dobro je da od prvih dana steknete naviku da iza broja jedinki smesta pišete zarez kako vam se ne bi dogodilo da dve opažene ptice pretvorite u jedanaest.

Skraćenica „Ž“ (ili ♀) označava ženku; „M“ (ili ♂) mužjaka; „ad.“ (od lat. *adu* *ltus*) odraslu, polno zrelu jedinku, a „juv.“ (*juvenilis*) mladu jedinku u prvom pravom perju (tj. odbacila paperje, a tek sledećim mitarenjem će steći perje polno zrele odrasle jedinke). Ređe se koriste i „pull.“ – mlada ptica u paperju, još u gnezdu (*pullus*), i „imm.“ kod krupnijih vrsta, kojima je za sticanje polne zrelosti potrebno više godina, pa *immaturus* označava mladu, polno nezrelu pticu nakon prvog mitarenja, a pre sticanja perja odrasle jedinke. Plus (+) iza broja ptica obično označava da je vrsta nešto brojnija (do 30%) nego što se dalo izbrojati, dva plusa (++) znače da je znatno brojnija, možda i svih 100%.

Zvuči komplikovano? Zapamtite za početak skraćenice: juv. i ad., + i ++, te Ž i M, a sa ostalima ćete se kasnije sresti.

Foto: Milan Ružić

Beležnica je nezamenjiva u svakom ornitološkom istraživanju

Terenske beleške su često nečitke, pa vam preporučujem da ih po povratku prepišete u dnevnik opažanja (možda i da dodate skicu terena sa označenom rutom kretanja te mestima gde su opažene najznačajnije vrste) ili unesete u kompjuter i periodično zaštivate na CD-u. Tako ćete izbeći da se, kao ja, nakon nekog vremena nađete zatrpani nesređenim beleškama koje jedva razaznjajete.

Dragan Simić

birdingserbia@gmail.com

Prikazi ornitoloških knjiga

Vig, L., Balog, I. & Pete, G. (2009): Jegrička madara – Ptice Jegričke. Društvo ljuditelja prirode „Falco“, Temerin. ISBN 978-86-912721-0-4. 4. 84 stranice

Jegrička je jedno od retkih područja koje ima, zahvaljujući ovoj knjižici, sopstveni vodič kroz ptičji svet. Autori su u ovom dvojezičnom izdanju predstavili 150 vrsta ptica koje se tokom pojedinih perioda godine zadržavaju na ovoj rečici u Bačkoj koja od nedavno ima status parka prirode. Izbor je poprilično širok i do velike mere kompletan. Svaka vrsta predstavljena je ilustracijom, najčešće odrasle jedinke ili mužjaka, pretežno u

letnjem perju, i tekstom sa osnovnim informacijama o vrsti i njenom statusu na ovom području. Knjiga počinje uvodom, čiji najvažniji deo je prirodnački lepo sročeno poglavje o samoj reči: njenom nastanku, osnovnim odlikama, ugrožavajućim faktorima, merama zaštite, ekološkom stanju i životu svetu. Uvod se nastavlja tipičnim za ovakve vodiče poglavljem koje objašnjava osnove determinacije ptica, sa informacijama o kretanju po prirodi i o zaštiti ptica. Knjižica se završava informacijama o društvu „Falco“ i trima registrima ptica.

Ilustracije u ovoj knjizi potpisuju Ištván Balog i David Utcai. Obojici je, čini se, ovo prvenac kada je u pitanju objavljanje njihovih crteža. Čitalac će primetiti da postoje razlike u stilovima, kao i da su postojali (već poznati i u sličnoj literatu-

ri objavljeni) predlošci prema kojima su neki crteži napravljeni. To se crtačima ne može zameriti, ali im se može prigovoriti što za tipične vrste na Jegrički (pre svega vodene) nisu stavili bar dve ilustracije, uzimajući tako u obzir velike varijacije u obojenosti ovih ptica. No, ciljna publika, koje ima (nadajmo se) više od 800, koliko je tiraž ovog vodiča, svakako će imati priliku da uz ovu knjigu uživa u pticama Jegričke, a lokalno stanovništvo neće imati ni jedan dobar izgovor da bolje ne upozna ovaj zeleni bački biser. Slično se može reći i za upravljača zaštićenog područja, koji sada ima mogućnost da nastavi rad na promociji ovog vrednog mesta. Kamo sreće da svako IBA i zaštićeno područje ima svoj lokalni ornitološki vodič!

Marko Tucakov

Lazić, L. (ed.)
2008: *Zaštićena prirodna dobra i ekoturizam Vojvodine*. Univerzitet u Novom Sadu, Prirodno-matematički fakultet, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo. 271 strana, ISBN 978-86-7031-155-8

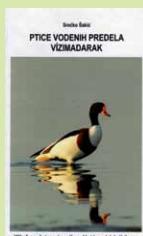
Ova monografija predstavlja dopunjeno izdanje istoimene publikacije, izdate od strane novosadskog Departmana za geografiju, ali čiju izradu su omogućili i prilozi stručnjaka i iz Pokrajinskog Sekretarijata za zaštitu životne sredine i održivi razvoj i Zavoda za zaštitu prirode Srbije. Reč je o privlačnoj knjizi koja predstavlja 23 zaštićena područja u Vojvodini kroz njihov turističko-geografski položaj, prirodne vrednosti, kulturno-istorijske vrednosti, informacije o ugroženosti i zaštiti i o stanju i mogućnostima razvoja turizma.

Dva ključna pojma obeležavaju ovu monografiju: „zaštićena prirodna dobra“ i „ekoturizam“. U Vojvodini je, zaključno sa danom izdavanja knjige, bilo proglašeno prirodnih dobara na ukupnoj površini od oko 120000 ha. U knjizi je predstavljen nacionalni park „Fruška gora“, 12 specijalnih rezervata prirode, strogi prirodni rezervati u Bosutskim šumama, 7 parkova prirode i predeo izuzetnih odlika „Vršačke planine“. Neki od njih su malo poznati ptičarima, a u nekim nisu ni obavljana nikakva ornitološka istraživanja osim osnovnih, pa je monografija dobar vodič za takva područja. Ljubiteljima ptica će sigurno biti zanimljivo kako ova područja vide autori tekstova koji su geografi, kako su pojedine prirodne celine tokom istorije nastale i menjale se. Takvi „prirodnački“ podaci o „našim“ terenima obično se teško nalaze na jednom mestu. Prosečan ornitolog u Srbiji ne može ni da se pohvali poznavanjem ostalog živog sveta u pojedinim područjima, a o tome ova monografija takođe dosta govori. Konačno, do detalja su predstavljeni podaci o ugroženosti i koncepti zaštite pojedinih dobara, zaštitne zone (sa mapom, ne najpreglednijom za sva područja), staraocima i odgovarajućim dokumentima kojima je zaštićena ustanovljena. Autori ove knjige pod pojmom ekoturizam podrazumevaju vid održivog turizma koji je oblikovan za potrebe aktivnosti u prostorima podređenim zaštite. To je bio kriterijum da u monografiju uđu dobra koja su jače

(neka i previše) izložena turističkom pritisku. Predstavljanje upravo ovakvog tipa ponude je ohrabrujući predznak budućeg zamaha ekoturizma o kome naši turistički stručnjaci veoma često govore. Ova knjiga pokazuje dokle taj zamah može da seže – mi, terenci, složićemo se da na nekim područjima opisnim u knjizi ima previše turista, i to često u veoma nezgodnom periodu gnežđenja ptica. Ipak, po ekološkom zlu čuven lovni turizam, po autorima, ostaje značajan segment turističke ponude u navedenim zaštićenim dobrima, sa čime se ni jedan dobromeran zaštitar prirode ne može složiti.

Ono zbog čega će ljubitelje ptica najviše privući ova monografija (bar je to bio slučaj sa ljubiteljem ptica koji piše ovaj osrt) više su nego izvanredne fotografije prirode. Šarolika grupa autora među kojima su geografi, ornitolozi, drugi biolozi, fotografi lova i divljači, ali i prekaljeni prirodnjači, predstavila je izuzetno privlačnu kombinaciju pejzaža, ali i portreta pojedinih životinja i biljaka. Među životinjama, naravno, dominiraju ptice. Ponosno moramo da istaknemo da su autori svih fotografija ptica članovi naših udruženja!

Marko Tucakov

Srećko Šakić: Ptice vodenih predela – ključ za determinaciju. Vízimadarak – határozó kézikönyv. Lovački savez Srbije, Beograd, 2008. ISBN 978-86-82675-37-2

Srećko Šakić, ovdašnjoj ornitološkoj i prirodnačkoj javnosti nepoznat autor, predstavio se knjigom koja za temu ima određivanje ptica vodenih staništa. Autor je odlučio da prikaže 118 vrsta na srpskom i mađarskom jeziku, pa još i za područje Crne Gore, Mađarske i Srbije. Svaka od izabranih vrsta predstavljena je nizom simbola. Ni oni nisu sasvim konzistentni: autor je pokušao da dà mapu rasprostranjenosti, neke od bioloških osobina i status ptica po državama. Da ovo nije bio lak zadatak, pokazuje činjenica da je Šakić razdvojio vrste kod kojih u inkubaciji mužjak ponekad

menja ženku na jajima i one kod kojih ženka ponekad zamjenjuje mužjaka, i za obe grupe vrsta daje posebne simbole. Autor, očigledno, nema potpune informacije o pticama u Crnoj Gori, čim za ovu državu iz knjige možemo da saznamo samo da li se u njoj određena vrsta gnezdi ili ne. Za ostale ptice saznamo njihov status, ali objašnjenje pojedinih kategorija nije dato. Autor ima posebne oznake i za izuzetno retke gnezdarice, koje se u Srbiji gnezde u brojnosti manjoj od deset parova (ne citira odakle je uzeo podatke o brojnosti), a u knjigu je zalutala i po koja planinska vrsta.

Fotografije su nevešto skenirane, kopirane iz drugih publikacija, vrlo blede, poprilično nejasne, kombinovane sa crtežima... Izuzimam iz ovoga originalne fotografije nekolikih autora, koje, međutim, ne mogu da „spasu“ ovu knjigu. Posebno zbušujući su prilozi, netipični za ovakav priručnik, bez zajedničke teme, a ponekad uopšte bez ikakve veze sa samom temom pri-

ručnika. Tu su (nove) IUCN kategorije ugroženosti (iz 1994), pa oznake regije Srbije, zatim lista ptica pomenutih u knjizi (proširena i na one koje nisu pomenute), potom poglavje o klimi triju zemalja, tabela „karakterističnih“ vrednosti vode u Srbiji i tabela prosečnih vrednosti vazduha u Srbiji. Autor zatim navodi kategorije statusa ptica, popis biljaka livada i kanala, pa tabele čudnih naziva: „Deo animalne hrane ptica“ i „Nekoliko grupa insekata“, „Mekušci“. Odmah zatim tu je izvanredno važna tabela u ovoj knjizi: „Opažene ribe u proteklim decenijama na teritoriji opštine Senta i njenoj bližoj okolini“, a pogotovo naredna tabela: „Delić diverziteta herpetofaune vodozemaca i gmičavaca“. Šakić nastavlja sa spiskom reka i jezera u Srbiji i Crnoj Gori, a produžuje sa Delimičnim prilogom ptica Severne Amerike i Australije. Pri kraju knjige se nalazi šema delova tela ptice, fotografije (sasvim nejasno koje zajedničke tematike), spisak literature i indeksi.

Zbog čega Šakić obrađuje vodene ptice u ovako lošoj knjizi? Možemo pretpostaviti da on ptice veoma voli. Priručnik koji je napisao pokazuje da za izdavanje knjiga ljubav

nije dovoljna. Ona se ne može koristiti kao terenska knjižica, ne može da pruži nikakvu novu informaciju o našim pticama, nije nimalo nije atraktivna. Pravo je pitanje da li su

recenzenti i izdavač uradili svoj deo posla pre nego što se knjiga pojavila u javnosti.

Marko Tucakov

Puzović, S. (urednik): Ramsarska područja Vojvodine – Stari Begej–Carska bara. Pokrajinski Sekretarijat za zaštitu životne sredine i održivi razvoj. 168 p. ISBN 978-86-912465-1-8.

Sekretarijat za zaštitu životne sredine APV, zajedno sa stručnjacima iz Zavoda za zaštitu prirode Srbije i Departmana za geografiju novosadskog PMF-a, započeo je sa izdavanjem edicije fotomonografija o Ramsarskim područjima u Vojvodini. Realizacija ovog abicioznog plana započeta je izdavanjem monografije Carske bare. Ovo delo predstavlja odavno željeno snažno promotivno oruđe ovog pri-

rodnog dobra. Poznato je da je ovo jedno od pticama najbogatijih prostora u Srbiji i da je predmet istraživanja ornitologa već više od veka. Ova monografija pokazuje način na koji (sva, ne samo Ramsarska) područja visokih prirodnih vrednosti moraju da budu predstavljena zainteresovanoj javnosti, posetiocima, turistima, ali i čuvenim „donosiocima odluka“ o sudbini prostora u prirodi. Monografija može da ima i dodatni učinak – da podstakne stručnu javnost da radi na stavljanju barem još ovoliko područja na Ramsarsku listu koliko ih imamo sada. Konačno, trebalo bi i da trge iz svojevrsne letargije i autizma brojne upravljače zaštićenih prirodnih dobara u pokrajini: neki od njih do sada nisu pokazivali nikakvo interesovanje za promociju područja koja su im povjerena na gazdovanje, a poneka imaju i razloga da se stide zbog izgleda „svojih“ područja. Ova monografija obavezuje staraoca rezervata da, u saradnji sa stručnjacima u zaštiti prirode, uvek pronalazi dovoljno kreativnih rešenja da bi sačuvao ovaj banat-

ski biser. Biće teško, posle ove knjige, opravdati bilo kakav amaterizam u upravljanju ovim područjem, koje se, navodi knjiga, suočava sa nizom izazova i problema.

Nama ostaje da sa ponosom uživamo u knjizi, pisanoj uporedo na srpskom i engleskom jeziku (koji bi stilski morao biti daleko bolji), pre svega u bogatoj fotogaleriji. U njoj su svoje priloge izložili već pomalo slavni vojvođanski fotografi prirode: Kostin, Ronto, Paunović, Dobretić, N. Sekulić, Gergelj i drugi. Među fotografijama preovlađuju (naravno!) fotografije ptica, i zato će verovatno ovo delo ptičari odmah proglašiti ornitološkom knjigom. Nisu, međutim, najuspelije vinjete pejzaža i ptica koje se nalaze na svakoj stranici – kod većine se ne može prepoznati vrsta o kojoj se radi, tako da ostaje nejasna namera autora sa ovim vinjetama. Osim brillantne serije fotografija živog sveta i pejzaža, u knjizi se nalazi i opširna „lična karta“ ovog prirodnog dobra.

Marko Tucakov

Sergije D. Matvejev (2006): Moja biografija pisana u nastavcima između ratova. Ličnosti, događaji i istinite priče života i prirode. Srpsko biološko društvo

„Stevan Jakovljević“, Kragujevac. 282 str. 24 cm, tiraž 500

Kada legendarni Matvejev, naš prvi pravi ornitolog, svoj poduži život opisuje na skoro 300 strana, onda je reč o knjizi koja budi pažnju bar ornitologa i ljubitelja ptica. Uostalom, uvek je zanimljivo čitati o tuđim životima. A ako se zna da je to život jednog od poslednjih „velikih Rusa“, emigranata koji su toliki zamah dali srpskoj nauci, umetnosti i kulturi uopšte, onda čitaočeva

radozNALost postaje i stvar potrebe za dubljom obaveštenošću. Tada imamo onaj slučaj kada su predmet i autor toliko značajni da bilo čija ocena same knjige postaje takoreći sporedna.

Jedna od bizarnosti ove „poslednje Matvejevljeve knjige“ je u tome što je rukopis dovršavao i uređivao bukvalno do svoje naprasne smrti 2003. dan pre 90. rođendana. Ali nije jedina. U „Predgovoru urednika“, poč. prof. Radoslav Žikić (zanimljivo je da nigde u knjizi ne стоји da je on urednik), kao da se unapred malo ograđuje od Matvejevljevih sudova o nekim ljudima i događajima, za koje veruje da će „izazvati polemiku, neslaganje i sumnju u objektivnost...“. Međutim, za poslednje tri godine ničeg od toga u javnosti nije bilo.

Doduše, kao svaki opisivač sopstvenog života, i Matvejev je pravio

selekciju informacija i događaja koje je obuhvatilo, a ponekad je i fabrikovao „bolje istine“. Ali – takav je bio Matvejev. On nije bio pravedni sudsija nego strasni i pristrasni ornitolog, arhitekt, izumitelj. Zato smo dobili autentičnu knjigu koja govori kako bi jedan veliki čovek voleo da ga pamte pokoljenja. U njoj ima iskreno sentimentalnih sećanja na detinjstvo, mladost i roditelje, ima i gorčine višestrukog izgnanika, neprikriyanog ponosa plodnog i uspešnog stvaraoca, ali i usamljeničkog straha da ga sredina nedovoljno poznaće i priznaje.

Knjiga sadrži i skoro potpunu bibliografiju Matvejevljevih objavljenih radova.

Voislav Vasić
(vokivasic@bvcom.net)

Staništa ptica u Srbiji

Slane livade

Pod slatinama se (ponegde se zovu i „kopovi“) u našem govorom području podrazumevaju veće ili manje površine na kojima preovlađuju zaslanjeni tipovi zemljišta. Ljudi često pomicle da so na slatinama predstavlja ostatak Panonskog mora. Međutim, slatine se prostiru hiljadama kilometara van Panonske nizije, posebno u širokoj zoni stepa, pustinja i polupustinja od Ukrajine do Mandžurije. Neki delovi ovog prostranog područja ulazili su u sastav prvih kontinenata pre više od 600 miliona godina i od tada nisu bili pod morem.

Kako su nastale slatine?

Raspadom minerala iz više tipova stena na planinama koje okružuju Panonsku niziju nastaju soli, pretežno natrijuma, magnezijuma, kalcijuma i kalijuma. Nošene rekama, one se tačože u Panonskoj niziji, a u samoj niziji nastaju još i raspadom minerala koji ulaze u sastav peska i lesa. Taj proces se dešava bez prestanka širom Zemlje, ali akumulirane soli se dalje spiraju kišom kroz najtanje pore u dubinu zemlje. No, u oblastima gde se javlja sušni period (najčešće u julu i avgustu) preovlađuju

procesi isparavanja i podzemne vode sa solima isparavaju kroz pukotine zemljišta. Pošto su te pukotine veoma uske, voda se u njima ponaša kao u kapilarnoj cevčici penjući se polako na gore. Kada dođe do površine, ona ispari a soli ostanu. Kako sušni period odmiče, zemljište sve više puca, a soli na površini sve više koncentrišu, dok se na kraju ne iskrstališ u vidu bele prašnjave skrame.

Ponekad se u zoni plavljenja velikih nizijskih reka u toku godišnjeg povlačenja nadošlih voda javlja veliko isparavanje sa površine zemljišta kojim se „povuče“ i deo podzemnih voda sa solima, što dovodi do oblikovanja slatina uz rubove poplavnih šuma. Takođe, dešava se da se naglim topljenjem snega u Karpatima odjednom sliju veće količine vode u Panonsku niziju i prepune široke plitke depresije. Višak vode isparava i oko depresije se u vidu prstena vremenom nastaje zona zaslanjenog zemljišta.

Na pašnjacima gde vlada česta ispaša, stoka gaženjem nabija zemljište koje usled toga postaje tvrdo i nepropusno. Posle većih kiša voda se na njemu zadržava da bi kasnije masovno isparavanje kapilarnim silama „povuklo“ podzemne vode bogate solima, što posle niza godina dovodi do dizanja soli na površinu zemljišta i stvaranja sekundarnih slatina. Takve slatine se javljaju po poljskim putevima – često su na pašnjacima poljski putevi izrazito beli u odnosu na okolno zemljište. Ako se voda periodično preliva preko nekog nasipa (usled kiša na primer) ili „curl“ i isparava kroz zemljani bedem ribnjaka („bočna filtracija“), to takođe usled obilnog isparavanja u sušnom periodu sekundarno zaslanjuje podlogu, prekrivajući je belim kristalima i listićima soli.

Slatine u Srbiji

Opisane slatine predstavljaju kontinentalne slatine i najčešće nastaju u nizijama okruženim planinskim ven-

Slatinska livada kod Žabљa

cima, u regionima u kojima je izražen sušni period (stepska, pustinjska i polupustinjska zona), i gde postoji jak uticaj podzemnih voda neke veće reke, a tome sekundarno doprinose i ljudi i životinje. Takvi uslovi se kod nas sreću u Vojvodini (šumostepska zona) u najnižim delovima uz Dunav i Tisu (u oblasti uticaja njihovih podzemnih voda), kao i mestimično u Pomoravlju (fragmenti oko Aleksandrovca, Lalinca i Bresničića). Pošto je isparavanje najjače tamo gde su najizraženiji kontinentalni uticaji, a u Srbiji su to centralni i severoistočni Banat, prirodno je da se tamo nalaze „najlučje“ slatine.

Solončak, solonjec i solođ

Na vojvođanskim slatinama najčešće su soli natrijuma. Ukoliko se natrijum ispera kišama u dublje slojeve, a u međuvremenu ga zameni vodonik, slatina gubi svoju „slanost“ i prelazi u blaže varijante zaslanjenog zemljišta. Na Slanom Kopovu je, na primer, prisutan najslaniji tip zemljišta, solončak (od reči „sol=so“ i „čak“ što na tatarskom znači „mnogo“). Solončak se prepoznaće po snažnoj beloj skrami tokom leta, koju vetrovi često vrtlože) i obično se javlja na dnu slanih jezera i depresija. Manje slan tip zemljišta je solonjec (nastavak „ec“ u ruskom ima značenje umanjeni-

Razlike između stepskih i slatinskih livada

Stepska staništa se javljaju na višim i neplavnim terenima, nikada ne ispučaju kao slatine niti su slana i to su uglavnom pašnjaci po brežuljcima Fruške gore, Vršačkog brega, lesnim dolinama Bačke lesne zaravni, uz lesne odseke pored reka, a na slatinama se javljaju samo u vidu malih enklava po najvišim kotama.

Foto: Katarina Panović

Ćubasta ševa *Galerida cristata*

Crnoglav svračak *Lanius minor*

Foto: Tatjana Panović

ce) i to je najrasprostranjeniji tip zaslanjenog zemljišta u Vojvodini. Tu spada većina pašnjaka u Banatu i severnoj Bačkoj, a takvo zemljište se najlakše prepozna kao slatina ako je u proleće poplavljeno a leti otvrđne kao kamen, ispuca na poligone i ponegde ima belu skramu. Na ovim pašnjacima, zbog nepropusne podloge, često se grade ribnjaci. Najmanje slan tip zemljišta je solođ i on već malo liči na druge tipove zemljišta (koji mogu biti blago zaslanjeni). Slatinsko zemljište može proći kroz proces zaslanjivanja i raslanjivanja u зависности od toga da li preovlađuje proces isparavanja ili plavljenja/ ispiranja.

Halofite

Osnovna prepreka razviću mnogih vrsta biljaka na preterano slanim tipovima podloge je osmotsko dejstvo soli. Prema zakonu osmoze molekuli vode se kreću iz sredine sa manjom koncentracijom rastvorenih materija ka sredini

gde je ta koncentracija veća. Kod većine „običnih“ biljaka, u korenu su nagomilane različite materije i to u većoj koncentraciji nego u okolnom zemljištu, što dovodi do toga da voda spontano prodire u biljku. Da bi biljka opstala na slatinama, mora u sebi nagomilati neobično veliku koncentraciju različitih soli, a takva količina je toksična za ogromnu većinu biljaka. U uslovima prezasićenosti solima, u podlozi voda umestu u koren po zakonu osmoze ide u okolinu pa se biljka nalazi u stanju fiziološke suše. Zbog toga se samo određeni broj vrsta (halofite) prilagodio fiziološkoj suši i kontinentalnim uslovima na slatinama. One najčešće imaju debele mesnate izdanke u kojima gomilaju vodu i soli: caklenjača *Salicornia europaea* sadrži i do 92 % vode. Solinjača *Salsola soda* nagomilava u sebi velike količine soda (Na_2CO_3) zbog čega je nekad služila kao sirovina za njeno dobijanje. Neke druge vrste višak nagomilanih soli luče preko listova i grana koje se spolja vide kao tanka beličasta presvlaka ili zrnca, ili ih odlazu u grane i listove pa u sušnom periodu odbacuju.

slanog jezera i to svaka u zoni bliže ili dalje od jezera (prema tome da li zahtevaju veću ili manju koncentraciju soli). U kasno leto od nagomilanih materija i soli obično dobiju živahnu crvenkaštu ili smeđu boju koja odudara od snežno bele kristalne prašine. Ovakva vegetacija je najlepše predstavljena na Slanom Kopovu i Rusandi u avgustu i septembru. Na solonjcu i solođu javljaju se halofite koje su prilagođene višim (manje slanim), ali i manje napoljenim terenima, pa su one još dodatno prilagođene i na uslove fizičke suše. One su obično manje mesnate, polegle, čvršćeg stabla i tvrdih grana, pokrivene rutavim ili pahuljastim dlakama, pa i trnovima, najčešće sa sitnim igličastim ili izduženim listovima.

Korišćenje i ugroženost slatinskih livada

Kontinentalne slatine se u Panonskoj niziji i Pomoravlju koriste uglavnom kao pašnjaci. Na njima se često kopaju ribnjaci ili se formiraju deponije. Međutim, osnovni faktor ugrožavanja

Botanički najvrednije slatine kod nas

Botanički najvrednija slatinska staništa u Srbiji jesu slana jezera Slano Kopovo, Rusanda, Okanj, Čokansko kopovo i slane bare pored Kruševlja i Riđice, pri čemu je jedino Slano Kopovo zaštićeno kao specijalni rezervat prirode (a upisan je i na Ramsarsku listu međunarodno značajnih močvara), a bara Okanj, sa slatinama između Taraša i Kumane je trenutno u postupku zaštite.

Halofite se najčešće sreću uz niske obale plitkih slanih jezera. Pošto su prilagođene određenim koncentracijama soli u podlozi, rastu u vidu prstena oko

kontinentalnih slatina jeste prekid redovnog plavljenja tokom proleća. To se postiže izgradnjom kanala za odvodnjavanje što smanjuje nivo podzemnih voda. Zbog toga u sušnom periodu ne ispari dovoljna količina soli na površinu, a sa kišama se svake godine sve više ispere u dublje slojeve zemljišta i odlazi u kanale. Na taj način slatine se raslanjuju i degradiraju. Ovo je veoma nepovoljno za opstanak mnogih retkih halofita prilagođenih visokom sadržaju soli u podlozi, među kojima su kritično ugrožene: bobovnjasta trnoplodka *Bassia sedoides* sa manje od 50 zrelih jedinki u Srbiji, čafurija *Camphorosma monspeliacae*, caklenjača *Salicornia europaea*, panonska jurčica *Suaeda pannonica*, primorski trozibac *Triglochin maritimum*.

M. T.

Ranko Perić

idemonateren@yahoo.com

Slatinske livade kao staništa ptica

Zahvaljujući iznenađujućoj očuvanosti i još uvek marginalnom ekonomskom značaju, slatinske livade u Vojvodini predstavljaju poslednja prirodi bliska otvorena koprena staništa. Njihov značaj je time veći što su sva ostala otvorena staništa, pogotovo bivše stepске livade, pod intenzivnim sistemima korišćenja i za ptice često veoma male vrednosti. Slatinske livade su, iako u velikoj meri fragmentisane i svedene na ostatke ostataka, izvanredno pogodna gnezdišta ili mesta za ishranu ševa, pliski, mnogobrojnih čaplji, šljukarica, sova i ptica grabljivica, svračaka i ptica iz porodice vrana. Ukoliko su poplavljene, u plitkoj vodi vodene ptice nalaze obilje beskičmenjaka i njihovih razvojnih oblika, a ukoliko su suve, glavni plen koji ptice na njima love su brojni insekti i sitni sisari. U Vojvodini su parovi modrovrane *Coracias garrulus* i kolonije sive vetruske *Falco vespertinus* najbrojniji upravo na slatinskim livadama ili u njihovoj okolini. Zbog toga ih je, pre svega u Vojvodini, potrebitno odgovarajuće vrednovati i zaštititi, uz obavezno očuvanje glavnih faktora koji ih održavaju i čine veoma dinamičnim staništima: plavljenja i ispaše.

Gde je potrebno otići da bi se otkrila nova vrsta ptice?

Surinam

Oduvek su me oduševljavale emisije o tropskim kišnim šumama, a pre svega ptičiji svet nezamislivih boja i šara. Na moju veliku sreću, nakon nekoliko godina odlaganja došlo je na red putovanje u tropске krajeve. Zbog nekoliko bitnih stvari vezanih za temu istraživanja kao naše glavno destinaciju odabrali smo državu Surinam i Centralnosurinamski rezervat prirode na planini Tafelberg.

Pažnja ornitologa koji su radili na području Južne Amerike ranijih godina bila je usmerena uglavnom na Ande i tropске kišne šume okoline sliva Amazona. Veliki deo teritorije, uključujući Francusku Gvajanu, Surinam i Gvajanu, kao i granične teritorije Brazila i Veneuele, bio je slabo istraživan. Posedujući dozvolu za prikupljanje materijala, kao i iskustvo na ovim prostorima, Surinam je bila destinacija koja se nije mogla propustiti 2008. Ono što je posebno za planinu Tafelberg (tzv. planina-sto) jeste da pripada endemičnim tepui planinama sagrađenim od roraima peščara (kvarcnog peska), sa karakterističnim platoom na vrhu. Takođe, Tafelberg je veoma značajan jer se nalazi na krajnjem istoku tepui venca planina. Ova planina, visine svega 1026 m, okružena je neprekinutom tropskom kišnom šumom i deluje kao ostrvo. U prečniku od tridesetak kilometara od podnožja živi svega nekoliko ljudi koji održavaju mali aerodrom. Do našeg dolaska na planini boravilo je svega trideset ljudi, uglavnom članova bioloških ekspedicija. Prvi ornitolog koji je boravio kratko na ovoj planini je bio Holandanin Dirk Geijskes u aprilu 1958, drugi Ote Otema u martu 2005, a ekipa sa Univerziteta Jejl u novembru i decembru 2005. Naša ekspedicija je počela krajem avgusta i završila se krajem septembra 2008.

Dok sam se spremao za teren u tropima, po spisku vođe ekspedicije dr Kristofa Ziskovskog nisam ni mogao zamisliti šta me sve čeka u tropskoj kišnoj šumi. Ono glavno nisam ni poneo – cipele za planinarenje. Za to sam se već nekako snašao na planini pozajmivši cipele baš od profesora. Na spisku su se nalazile stvari uobičajene za

terenske aktivnosti, plus lekovi za malariju, kao i nekoliko vakcina koje sam morao primiti pre putovanja u trope. Nedelju dana pred put otišao sam do Instituta za tropске bolesti i primio ni manje ni više pet različitih vakcina protiv raznih uzročnika bolesti.

Na putu sam proveo par dana u Pibodi Prirodjačkom muzeju na Univerzitetu Jejl, proučavajući zbirke ptica koje potiču iz zemlje u koju sam putovao iz prethodnih ekspedicija. Naime, Kristof je već posetio planinu

terasu hostela držeći ključ za identifikaciju vrsta i dvogled u rukama. Bilo je fantastično! Preko 60 vrsta sam video samo sa terase. To su bili moji prvi susreti sa papagajima u divljini, kao i prvim južnoameričkim kolibrijima. Od papagaja video sam zeleno-nadrepastog papagaja *Forpus passerinus*, veličine svega 12 cm, a do njega je stajao i plavočeli amazonac *Amazona aestiva*. Po ceo dan proletale su ptice iz familije tanadžera – *Thraupidae*, pre svega plavo-siva tanagra *Thraupis episcopus*

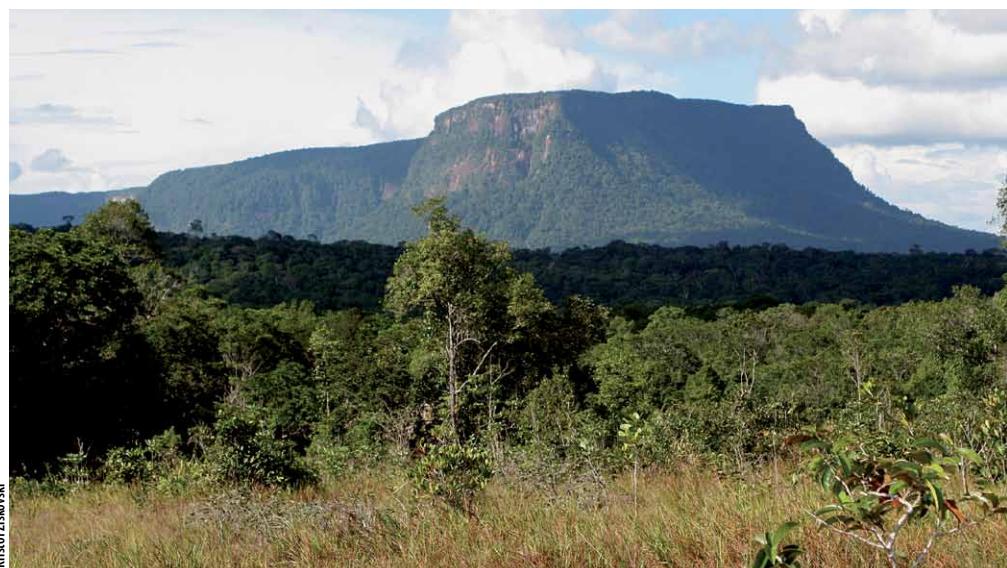

Foto: Kristof Ziskovski
Planina Tafelberg

Tafelberg 2005. zajedno sa Ote Otemom, ornitologom iz Holandije koji radi u Surinamu, i prikupio materijal sa ove planine.

Šezdesetak vrsta ptica videli smo sa hotelske terase

Prvi susret sa tropima na aerodromu u Surinamu, udaljenom oko 60 km od glavnog grada Paramariba, bio je neprijatan. Pošto smo našli različite avionske karte do Surinama, u Majamiju sam izgubio ostatak ekipa i ostao sam. Uzeo sam taksi i prevezao se do Paramariba i hostela gde smo odsedali i stigao tek oko 2 h ujutro u sobu. Temperatura je bila oko 30°C, dok je vlaga u vazduhu iznosila blizu 100%. Pošto nisam bio naviknut na ovakve klimatske uslove, otežano sam disao i slabo sam spavao ne samo prve noći, već i narednih. Sutradan ujutru seo sam na

kao i srebrno-kljunasta tanagra *Ramphocelus carbo*. Posebno su me oduševile ptice iz reda kukavica – veliki ani *Crotophaga major*, jedna od retkih vrsta iz ovog reda koja nije obligatni parazit. Video sam čak i neke migrante poreklom iz Severne Amerike, gde sam ih već upoznao ranije. Sledeću noć stigao je ostatak ekipa, Kristof sa još dva studenta: Džonom Mitemajerom i Katrin Au. Narednih par dana proveli smo u Paramaribu ugovarajući prevoz do Tafelberga i uživajući u prirodi okoline glavnog grada.

Istraživanje je počelo na samom početku sušne sezone. Planina se nalazi u srcu države i jedino je dostupna avionom i helikopterom. Odlučili smo se za helikopter. Na ekspediciji su nas pratili tamnoputi afroamerikanci Vincent i Prika. Oni su izabrani od strane STINASU-a (Suriname's Nature Conservation Division) i predstavljali su

Foto: Marko Raković

Puf ogličar *Bucco capensis*

naše čuvare i pomagače. Sve u svemu, u helikopter smo spakovali oko 400 kg opreme i hrane, nas šestoro, kao i dva pilota. Glavni pilot, ujedno i vlasnik avio-kompanije, Džerom bio je veoma iskusan i uspeo je da nas iskrca 3–4 km od vrha planine. Na odredište smo stigli oko 12 h. Zahvaljujući velikom iskustvu vodiča, savršeno mesto za kamp je brzo nađeno. Pošto smo se nalazili u zoni žbunja i niskog drveća na platou planine na početku sušne sezone, morali smo da rešimo pitanje snadbevanja vodom, kako tehničkom za pranje sudova i kupanje, tako i pićom. Svi osim Kristofa i mene spavali su u ležaljkama okačenim o drveće u samom kampu koji je bio natkriven najlonom. Bez obzira što je bila sušna sezona, kiša je padala svakih 2–3 dana, pa je kamp morao da bude osmišljen tako da zadržava deo vode. Koristili smo dve vrste vode za piće: kišnicu i odvratnu vodu iz potoka koju smo tretirali jodom, i koja bi, ma koliko da smo stavljali šećera ili instant napitaka, uvek zadržala originalni ukus.

Najzanimljiviji i najlepši deo ekspedicije je počeo u smiraj prvog dana. Dok je ostatak ekipe pravio kamp, ja sam postavljao prve mreže na rubu žbunja i stena i uhvatio prve vrste ptica. Bile su to dve vrste kolibrija, jedna sratzmerno česta, dok je druga bila veoma posebna pošto se razlikovala od postojećih iz ključa za identifikaciju. Proverom nekoliko taksonomske-

karaktera došli smo do zaključka da se radi o vrsti iz roda *Heliodoxa* i da liči na brilljantnog kolibrija somotskih obrva *Heliodoxa xanthogonyx*, ali ne u potpunosti. Prvo veliko otkriće tek pošto smo stigli na planinu! Tokom prethodne ekspedicije 2005. učesnici su uglavnom obilazili okolinu Erouhed bazena koji se nalazi unutar platoa planine i na manjoj nadmorskoj visini, pa su se shodno tome sretali sa drugim vrstama ptica. Narednih nekoliko dana upoznavali smo okolinu kampa i privili staze u tropskoj kišnoj šumi. Vodičima je ovaj posao bio rutina, tako da su prepodnevne časove provodili sa mačetama u rukama krčeći

prašumu. Dnevno su mogli da iskrče svega 300–400 m staze, nekad i mnogo manje, tako da smo se mi kretali u radijusu od oko svega 2 km vazdušne linije oko samog kampa! Dok sam dolazio na planinu, uvek sam se pitao da li su prethodni istraživači bili na samom vrhu. Međutim, iako smo bili svega par kilometara od vrha, na ovoj ekspediciji nismo stigli do njega! Jednostavno je šuma toliko gusta da bi nam trebalo bar 15 dana konstantnog rada da iskrčimo stazu do samog vrha, a pri tome da ništa drugo ne radimo u prepodnevnim časovima. Dobra stvar je bila i to da smo posle petnaestak dana uspeli da povežemo stare staze iz 2005. sa našim kampom i tako dobili malo veći radijus kretanja.

Nove vrste i podvrste?

Negde sredinom ekspedicije imali smo sreće i uspeli da nađemo veoma retku podvrstu tukaneta sa kestenjastim zavrsecima letnih pera *Aulacorhynchus derbianus osgoodi* (do sada jedan jedini podatak i primerak u zbirци), koji se morfološki razlikuje dovoljno da bude odvojena vrsta, ali nije bilo dovoljno primeraka u prošlosti da se urade statistički validne analize da bi se vrsta odvojila. To je bio naše drugo veliko otkriće sa ove ekspedicije. Najveće je svakako bilo otkriće nove vrste iz roda mravljih virea *Dysithamnus* na lokalitetu oko 800 kilometara udaljenom od najbližih srodnika ove vrste koji žive u Venecueli. Ovu vrstu uspeli smo da uhvatimo tek u poslednjih pet dana ekspedicije. Pažljivim upoređiva-

Geografija

Surinam je stekao nezavisnost od Holandije 1975. Veliki broj Holanđana boravi i dalje u ovoj prelepoj državi veličine oko 165.000 km², naseljenoj sa svega 470.000 stanovnika koji uglavnom žive u priobalnom regionu. Oko 90% površine ove zemlje pokriveno je netaknutim tropskim kišnim šumama. Surinam se nalazi između 2° i 5° iznad ekvatora, tako da je klima topla i vlažna. Temperatura je uglavnom nepromenljiva i iznosi oko 32°C tokom dana. Klimu odlikuju sušni i kišni periodi koji se stalno sменjuju. Tokom perioda kiša padavine su veoma izražene i kiše padaju svaki dan, a nekada i mesec dana bez prestanka. U Surinamu su službena dva jezika, i to lokalni jezik robova taki taki i holandski jezik koji je uglavnom u upotrebi u administraciji. Taki taki je veoma zanimljiv jezik, nastao prvenstveno od engleskog i dosta mu nalikuje.

Foto: Kristof Ziskovski

Plavi medni puzič *Cyanerpes caeruleus*

njem naših prikupljenih primeraka sa druge dve srodne vrste shvatili smo da postoje značajne morfološke razlike između nove vrste i već opisanih. Pored ovih otkrića, prikupili smo dragocene podatke o još nekoliko tepui endemita, za koje smatramo da su dovoljno izdvojeni od drugih populacija da bi predstavljali ako ne nove vrste, onda sigurno podvrste i da na njihovoj populacionoj genetici treba raditi da bi se video njihov status. To su neke od sledećih vrsta: tepui zelenčić *Hylophilus sclateri*, crvenkasto-smeđi drozd *Cichlopsis leucogenys*, crnokapi drozd *Turdus olivater* kao i prskana tanagra *Tangara guttata*. Otkriće i jedne veoma retke vrste Pelcenove todii muholovke *Hemitriccus inornatus* je takođe veoma značajno jer je ova vrsta poznata sa veoma malo lokaliteta u okolini Manausa u Brazilu.

Pekari – najopasnija životinja kišnih šuma

Na kraju ekspedicije sređivanjem podataka došli smo do cifre od oko 200 vrsta koje smo našli na ovoj planini. S obzirom na to da smo prešli mali deo planine u radijusu od oko 2 km oko kampa, ovo je više nego zadovoljavajući broj vrsta. Raznovrsnost vrsta u tropskim kišnim šumama veoma je velika u odnosu na površinu, ali je broj primeraka pojedinačnih vrsta (gustina

demita. Bobicama ovog drveta su se hranili i pauk-majmuni *Ateles sp.* Dok smo se približavali drvetu, majmuni su bacali suve grane na nas i neprijatno se oglašavali. Pored njih, posmatrali smo još pet vrsta majmuna, po jednu vrstu lenjivca *Bradypterus sp.* i mravojeda *Tamandua sp.*, kao i veliki broj tragova jaguara *Panthera onca*, čak i u samoj

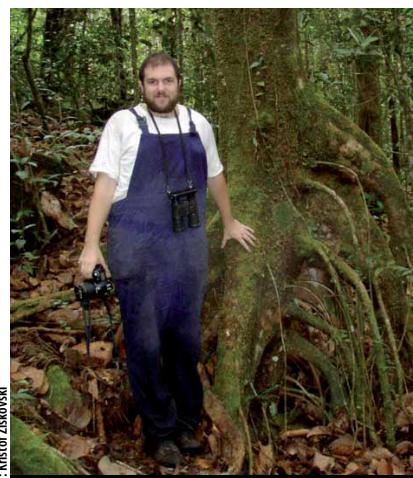

Foto: Kristof Ziskovski

Za uspomenu

okolini kampa. Od drugih vrsta životinja imali smo priliku da posmatramo veliki broj slepih miševa, insekata, guštera, žaba, nekoliko vrsta zmija, među kojima i tri najotrovnije u Južnoj Americi od kojih je najotrovniji gospodar žbunja *Lachesis muta*. Najopasnije životinje koje šetaju džunglom nisu ni jaguari, ni zmije već pekari *Pecari tajacu*. Oni se kreću u velikim krdima do nekoliko stotina jedinki i jedu sve što nađu pred sobom. Ljude napadaju odmah čim ih spaze i jedini spas je pejanje na drvo. Na našu sreću, ove godine nismo imali bliski susret sa ovim zastrašujućim životnjama.

Tokom ekspedicije morali smo da pazimo na dve veoma česte i rasprostranjene bolesti tropa, malariju i laj-

Foto: Marko Rakočević

Mastiljava otrovna žaba *Dendrobates tinctorius*

Foto: Kristof Žiković

Brilijantni kolibri somotskih obrva *Heliodoxa xanthogony*

šmaniju. Svaki dan smo pili Malaron, a protiv lajšmanije imali smo samo nadu (da je nećemo dobiti). Nije bilo previše komaraca ni drugih insekata koji budu, ali sa tela smo svaki dan skidali enormni broj krpelja različite veličine. Najveći broj krpelja bi dobijali kada smo se kretali stazama. Oni jesu bili jako iritantni, ali za razliku od krpelja

sa područja severne polulopte ove vrste ne prenose zarazne bolesti.

Ekspedicija je završena uspešno. Na povratak svratio sam par dana do Univerziteta Jejl. Tamo sam imao priliku da zajedno sa Rikom Prumom, jednom od vodećih ornitologa današnjice, raspravljam o novim vrstama i genetičkim analizama koje bi trebalo da se urade

na ovim tepui endemitima. Jedan od studenata, Džon, već je počeo već da radi DNK analize na tukanu, a čekamo fondove za istraživanje ostatka endemita čije genetske analize bih trebao da uradim zajedno sa profesorom i drugim studentima. U svakom slučaju, dodatna istraživanja na terenu nas čekaju na rednih godina kako na ovom lokalitetu, tako i na drugim planinama Surinama.

Marko Raković

(markorakovic@gmail.com)

Levo: belotačasti mrvlji vireo *Dysithamnus leucostictus*; desno: venezuelanski mrvlji vireo *Dysithamnus tucuyensis*. U sredini se nalazi balg moguće nove vrste iz ovog roda

Foto: Kristof Žiković

Godina otrovanih belorepana

Foto: Predrag Kostin

Mrtav odrasli belorepan kod gnezda pored Čarske bare

zaključeno je da su uginule od trovanja. Na Carskoj bari, pored ženke, nađena su i oba ptica mrtva u gnezdu. Mrvi mladi u gnezdiima nađeni su i kod Hetina, Padeja i Bečeja. Sva uginuća su se desila u drugoj polovini aprila, u jeku setve i masovne upotrebe raznih otrova u poljoprivredi. U tom periodu, ženke belorepana zbog povećane potrebe mladih za hranom odlazile su lov na fazane i zečeve na poljoprivrednim površinama, zbog niskog vodostaja na rekama. Zbog nespremnosti institucija i nedostatka finansijskih sredstava, hemijske analize nisu urađene. Pretpostavka je da su se orlovi otrovali loveći poluotrovan plen ili leševe. U junu je nađen još jedan otovan odrastao belorepan na rubu rezervata Gornje Podunavlje.

U tekućoj godini, trovanja su bila znatno učestalija nego tokom prethodnih. U kojoj meri se to odrazilo na njihovu ovogodišnju reprodukciju? Na osnovu rezulata istraživanja koja je pomogao Pokrajinski sekretarijat za zaštitu životne sredine i održivi razvoj, od 80 poznatih parova u Srbiji kontrolisan je uspeh gnežđenja na 71 zauzetoj te-

ritoriji. Pronađena su 44 uspešna gnezda (62%) iz kojih je ukupno izletelo 68 mlađunaca. U prilog tome da je reč o dobrim rezultatima gnežđenja ide i visok prosečan broj mlađih po uspešnom gnezdu (1,55), kao i visok opšti priraštaj mlađih po zauzetoj teritoriji od 0,96. Međutim, ako analiziramo uzroke propadanja legla za 27 parova, u odnosu na prošlu godinu kada nije registrovan ni jedan slučaj trovanja, ove godine je ovaj ugrožavajući faktor registrovan u 15% gnezda. Generalno ovogodišnji uspeh gnežđenja je dobar, ali brinu moguća trovanja narednih godina.

Trovanja su jasno upozorenje na veliku opasnost koja preti divljači, orlovi ma i čoveku od nekontrolisane primene pesticida. Ubuduće, pored regulative i kontrole, biće neophodno obezbediti i finansijska sredstava i ovlastiti institucije za analizu otrovanih životinja.

Podatke o trovanju orlova sakupili su Bojan Tadić, Milan Rajić, Predrag Kostin i autor teksta.

Ištván Ham

iham@ptt.rs

Klopka na drvetu uništava grabljivice

Tokom naših brojnih izleta i uživanja u prirodi severnih delova Šumadije primetili smo i počeli da istražujemo ovakve neobične klopke. Klopke za ptice grabljivice postavljaju se na rubove otvorenih terena sa grupama drveća, najčešće od strane golubara, preparatora i lovaca. Zаконом о lovstvu postavljanje klopki, zamki, kljusa, mreža за масовно hvatanje ptica pevačica i sličnih sprava zabranjeno je u našoj zemlji, ali se i dalje uporno koristi. Oni koji postavljaju klopke obično ostaju nekažnjeni. Svako lovačko udruženje ili drugi korisnik prostora dužni su da ovakve pojave sprečavaju, a protiv počinilaca da podnosi prijave. Jedna klopka, kao ova na slici, može da opustoši celo područje od svih ptica grabljivica. U klopku se ubacuje živi mamač, što je ne-

sumnjivo veliki izazov za grabljivice koje ulaze unutra. Potreba za hranom je jača od sumnje koji izaziva ovakav neobični predmet. No, nakon ulaska, više izlaska nema, jer se otvor klopke, kroz koji je ptica relativno lako ušla, zbog šiljaka postavljenih nadole koji sužavaju prostor za izlaz, pretvara u smrtonosnu zamku. Šiljci sprečavaju zamahe krila i izlazak napolje, no čovek će je lako uhvatiti jer klopka ima vrata koja se mogu otvoriti spolja. Ponekad ptica danima polako umire unutra, što zavisi od onoga ko je klopku postavio. Prvo stradaju one grabljivice na čijoj se teritoriji klopka nalazi, a zatim i ostale iz okoline.

Vesna Mečanin

mechanin@sbb.co.yu

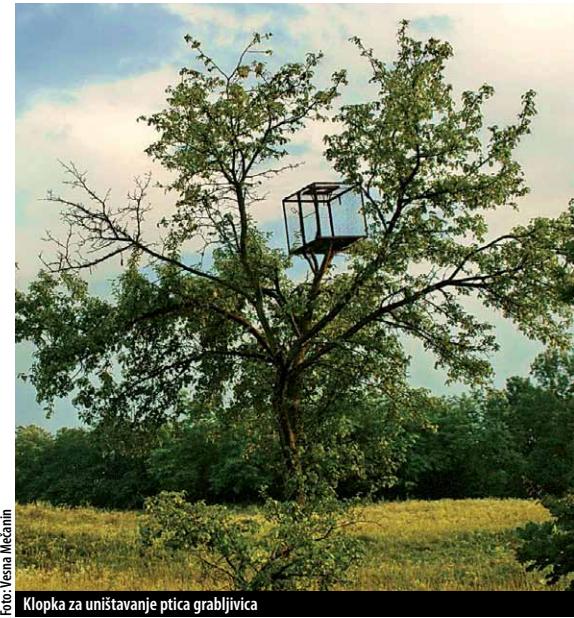

Foto: Vesna Mečanin

Klopka za uništavanje ptica grabljivica

Stradanje sova na putevima

Foto: Katarina Paunović

Pregaćena kukuvija *Tyto alba*

Pored nestanka staništa, trovanja i direktnog proganjanja od strane čovjeka, veliki broj sova u Vojvodini strada i na saobraćajnicama. Studije iz ostalih država ukazale su na sledeće razloge:

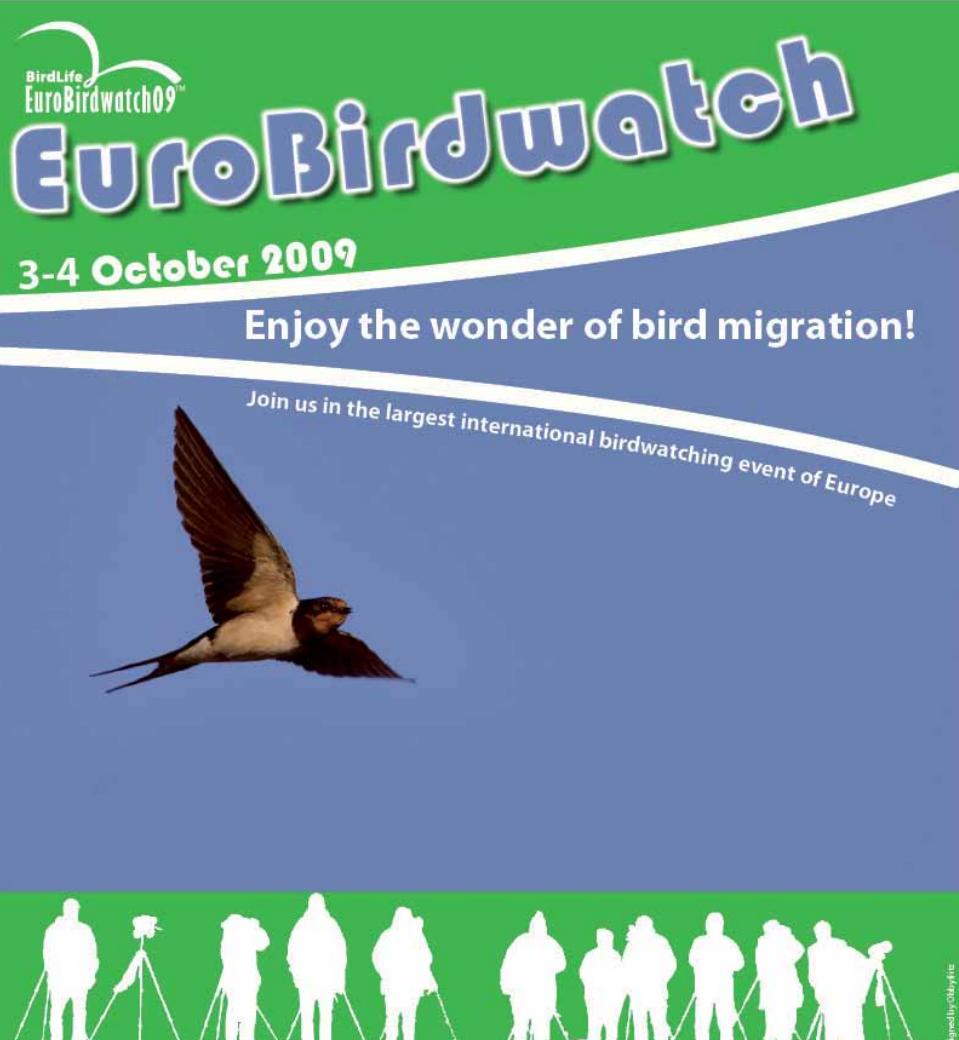
putevi presecaju i fragmentišu prirodna staništa, vegetacija oko puteva redovno se kosi i tako predstavlja dobro stanište za glodare (njihov najčešći plen), dok su metalne ograde, stubovi i znakovi če-

sto jedine istaknute tačke sa kojih sove osmatraju i love. Na području Srbije nikada nije sprovedena ekološka studija koja bi pokazala koliki je stvarni uticaj saobraćajnica na populacije sova. U toku popisa zimskih jata sova utina *Asio otus*, volonteri na projektu „Otvori oči“ usputno su sakupljali podatke o mortalitetu sova na putevima u Vojvodini. Preliminarni rezultati ukazuju na učestala stradanja utina i kukuvija *Tyto alba* na regionalnim putevima koji su boljeg kvaliteta, gde vozila razvijaju veće brzine. Na osnovu dosadašnjih iskustava uvideli smo potrebu za doslednim praćenjem stradanja sova na putevima u Vojvodini kroz poseban projekt. Pozivamo sve zainteresovane da nam se javе kako bismo zajedno uspostavili bazu podataka i uticali na donosioce odluka da prilikom izgradnje novih puteva stradanje sova i drugih ptica razmotre kao ozbiljan problem. Molimo svakoga ko pronađe sovu stradalu na putu da je fotografise i javi tačan lokalitet i datum na e-mail adresu autora ovog teksta.

Marko Šćiban
sciban@unet.rs

Najava

Evropski vikend posmatranja ptica 2009

EuroBirdwatch – Evropski vikend posmatranja ptica i ove godine se, po peti put, obeležava u Srbiji. EBW se svake godine održava prvog vikenda u oktobru – ove godine, 3. i 4. oktobra – i pada u vreme kada se ptice sele ka jugu (npr. laste), jugozapadu (npr. patke), jugoistoku (pretežno krupnije ptice, npr. rode i orlovi), dok neke odlutaju čak i na sever, do Baltika (deo kormorana). Cilj vikenda posmatranja ptica je skretanje pažnje javnosti na probleme sa kojima se ptice suočavaju na seobama i promovisanje aktivnosti na zaštitu ugroženih vrsta i njihovih staništa.

Liga za ornitološku akciju Srbije i Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Vojvodine i ove godine organizuju izlete za građane svih životnih doba da izađu, po-

smatraju, istražuju i uživaju u pticama. Na svim izletima se broje opažene ptice da bi se rezultati sabrali i prosledili evropskom centru gde će se izvršiti njihovo objedinjavanje. Tokom prethodnih godina, 450 učesnika je na 40 izleta posmatralo ukupno 140.000 jedinki u okviru 111 vrsta ptica.

Sa druge strane, Srbija je potpisala i ratifikovala Konvenciju o zaštiti biodiverziteta (CBD). Iz nje proizilaze i obaveze kao što su zaštita biološke raznovrsnosti i kontinuirano praćenje stanja životne sredine. Međutim, da bi se te obaveze i ostvarile, potreban je mehanizam stalnog praćenja stanja biodiverziteta, iz čijih rezultata se mogu izvlačiti zaključci, donositi odluke i delovati u pravcu smanjenja gubitka biološke raznovrsnosti. Zbog toga će, osim

uobičajenih izleta, okosnicu ovogodišnjeg Evropskog vikenda posmatranja ptica u Srbiji činiti i radionica o monitoringu češćih vrsta, čime se stvaraju preduslovi i obrazuju kapaciteti koji će kod nas primeniti istu naučnu metodologiju kakva se u toj oblasti koristi u Evropskoj uniji, u cilju sticanja dugoročnog uvida u stanje i trendove biodiverziteta kod nas. Prvog dana radionice gost predavač Jordan Hristov, koordinator bugarskog monitoringa češćih vrsta (Bugarsko društvo za zaštitu ptica), održaće predavanja na Fakultetu za primenjenu ekologiju „Futura“ u Beogradu. Drugog dana će prethodno objašnjena metodologija biti demonstrirana u prirodi, na Velikom ratnom ostrvu. Svrha projekta je uvođenje i primena metodologije istraživanja koja se veoma štedljivo odnosi prema ljudskim i finansijskim resursima, a omogućava upotrebu češćih vrsta ptica i njihove brojnosti kao bioindikatora stanja životne sredine. Naime, kvalitet života ne ocenjujemo samo ekonomskim, već i ekološkim indikatorima. Ptice

nam tako otkrivaju zdravlje naše životne sredine, dok trendovi njihovih populacija (stabilni, rastući, opadajući) odražavaju trend „zdravstvenog stanja“ sredine. Ista metodologija koristi se u Evropskoj uniji, a rezultati primenjuju u stvaranju politike zaštite prirode, kao i za preduzimanje konkretnih aktivnosti na poboljšavanju stanja.

Sa partnerima, Bugarskim društвom za zaштиту ptica, Fakultetom „Futura“ i JP „Gradsko zelenilo“, projekt vodi Liga za ornitološku akciju Srbije, uz finansijsku podršku Sekretarijata za životnu sredinu Grada Beograda. Zainteresovani za informacije mogu se obratiti LOA na mail loa@ptica.org

Dragan Simić
birdingserbia@gmail.com

PTICE i MI

Obična crvenorepka *Phoenicurus phoenicurus*

Naše obične crvenorepke. Par se već više godina gnezdi u našoj bašti.

Foto: Vesna Mečanin

Mužjak je u vreme kad je trebalo odgajiti mladunce i obezbediti im dosta hrane bio veoma hrabar...

...i sletao je na ruku da uzme ponuđenu gusenicu.

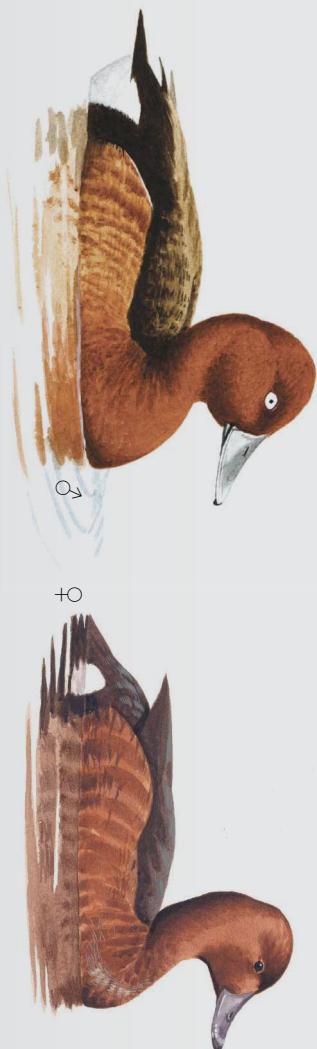
Mladunci su ubrzo porasli i osamostalili se.

Patke ronilice iz roda *Aythya* u Srbiji

Illustrije: Szabolcs Kókay
www.kokay.hu

Ričoglav patka *Aythya ferina*
Veličina: 42-49 cm
Staniste: bare, ribnjaci, jezera, mrtvaje
Brojnost u Srbiji: 700-900 parova
Trend populacije u Srbiji: u porastu

Ćubasta patka *Aythya fuligula*
Veličina: 40-47 cm
Staniste: jezera, akumulacije i bare sa velikim površinama otvorene vode
Brojnost u Srbiji: 20-40 parova
Trend populacije u Srbiji: stabilna

Patka njořka *Aythya nyroca*
Veličina: 38-42 cm
Staniste: stajaće vode sa bogato razvijenom vodenom vegetacijom
Brojnost u Srbiji: 270-400 parova
Trend populacije u Srbiji: u opadanju

Morska crnka *Aythya marila*
Veličina: 42-51 cm
Staniste: zimi i tokom seobe na velikim rečima i stajaćim vodama bez leda